...ЫН ОРОНУУДАЙ ПРОЛЕТАРИНАР, НЭГЭДЭГТЫ! 41-дэхи жэлдээ гарана

БУРЯАД ҮНЭН

КПСС-эй Бурядай обкомой, Бурядай АССР-эй Верховно Соведэй, Министрнүүдэй Соведэй орган

№ 101 (10469) | 1964 оной апрелиин 28, вторник | Сэн 2 мүнгэн

ТАСС-ай мэдээсэл

„КОСМОС—29"

Газарые тойрон дабшадаг «Космос-29» гэжэ ээлжээтэ хэмэл одон 1964 оной апрелиин 25-да Советскэ Союзда табигдаа.

1962 оной мартын 16-да ТАСС-ай соносхоһон программын ёһоор, замбуулинай дайдые шэнжэлэлгые саашадань үргэлжэлүүлхын тулада хэрэгтэй болохо научна аппаратура хэмэл одон дээрэ тодхогдонхой.

Хэмэл одон замдаа гараад:

— түрүүшээр 89,52 минутын турша соо газарые тойрон дабшана; газарай нюруунһаа эгээн холынь (апогей) 309 километртэ; газарай нюруунһаа эгээн дүтынь (перигей) 204 километртэ; экваторһаа 65 градус 4 минута һөөлжүүгээр ниидэнэ.

Научна аппаратураһаа гадна—19,996 мегагерциин частота дээрэ хүдэлдэг радиопередатчик;

— Замыень наринаар хэмжэхэ радиотүхеэрэлгэ;

— приборнууд болон научна аппаратурын хүдэлмэри тухай мэдээнүүдые газарта дамжуулха радиотелеметрическэ оньһо түхеэрэлгэ хэмэл одон дээрэ тодхогдонхой.

Хэмэл одон дээрэ тодхогдоһон аппаратура гэмгүй һайнаар хүдэлнэ.

Абтаһан мэдээсэлнүүдые тоололго-согсололгын центр шэнжэлжэ байнхай.

КПСС-эй ЦЕНТРАЛЬНА КОМИТЕДТЭ

„ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОХО ГЭҺЭН ПАРТИИН ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ" 1964 ОНОЙ АПРЕЛИИН 13-ДА БЭШЭҺЭН

НҮХЭР Н. С. ХРУЩЕВОЙ БЭШЭГ ТУХАЙ

...нуудые һургаха гурим һайжаруулха, промышленна үндэһэн дээрэ мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилгэ..., колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй ... улам нарижуулха тушаа үндэһэн шухала асуудал... нүхэр Н. С. Хрущевой бэшэг соо табигданхай гэжэ КПСС-... тэмдэглэнэ.

...соо хэлэгдэһэн зорилгонуудые бэелүүлгэ хадаа хүдөө ... ашаг ехэтэй болгохын тулада, КПСС-эй XXII съездээр ...һан, хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилгын ... түйлахын тулада шухалын шухала удха шанартай.

...эй ЦК иигэжэ тогтооно:

...дөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо гэһэн партиин хараа ... бэелүүлгэтэй холбоотой зарим асуудалнууд тухай» ... С. Хрущевой бэшэгые һайшааха, тэрэниие хэблэлдэ ...

2. Нүхэд Подгорный (түрүүлэгшэнь), Брежнев, Воронов, Косыгин, Микоян, Полянский, Ефремов, Поляков, Ломако, Дымшиц, И. Новиков, Воловченко, Ежевский, Гусев, Корниец гэгшэд, мүн союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудай нэгэдэхи секретарьнууд болон Министрнүүдэй Соведүүдэй түрүүлэгшэнэр составтай комиссида иимэ дурадхалнуудые бэлдээд, һарын болзор соо КПСС-эй ЦК-да оруулхыень даалгаха:

а) үндэгэ болон шубуунай мяха промышленна ёһоор үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ тухай;

б) гахайнуудые промышленна аргаар шахаха зорилтотой, мэргэжэһэн томо томо совхозууд болон фабрикануудта гахайн мяха үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ тухай;

в) һүнэй тусхайта совхозуудые саашадань хүгжөөхэ тухай, мүн һү-мяханай мал ажахые ашаг ехэтэй болгохын тулада ороной зарим районуудай таатай зохид арга боломжонуудые улам бүри хүсэдөөр хэрэглэхэ тухай.

3. Хүдөө ажахын кадрнуудые үйлэдбэриин түрүү арга методто һургаха гурим, мүн тэрэшэлэн колхозууд, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэриие саашадань һайжаруулха шухала хэмжээнүүдые союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудтай болон Министрнүүдэй Соведүүдтэй хамта зохёохыень КПСС-эй ЦК-гай Хүдөө ажахын таһагта, Хүдөө ажахын талаар союзна комитедтэ, СССР-эй Хүдөө ажахын министерствэдэ даалгаха.

Түрүү дүй дүршэлэй үндэһэ һуури дээрэ хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ тушаа учебнигүүдые хэблэхэ түсэб КПСС-эй ЦК-да оруулха.

4. Нүхэр Н. С. Хрущевой бэшэгэй ёһоор, ажахы бүхэнэй, үйлэдбэриин управлени бүхэнэй арга боломжонуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлэн үзэхөөр ажал эмхидхэхыень, газар таряаланда болон мал ажахыда үлэмжэ ехэ ашагтай мэргэжэлгэ бэелүүлхыень, ажал болон зөөри хэрэгсэл тон багаар гаргашалаад, продуктнуудые эрид ехээр үйлэдбэрилхэ зорилго богонихон болзор соо шиидхэхыень КПСС-эй ЦК-гай РСФСР-тэхи Бюрое, союзна республикануудай компартинуудай ЦК-нуудые, партиин крайкомууд болон обкомуудые, үйлэдбэриин управленинүүдэй парткомуудые, республикануудай Министрнүүдэй Соведүүдые, хүдөө ажахын продуктнуудые үйлэдбэрилхэ ба бэлэдхэхэ министерствэнүүдые, хизаарнуудай гүйсэдкомууд болон областьнуудай гүйсэдкомуудые, үйлэдбэриин управленинүүдые уялгалха.

КПСС-эй ЦК-гай ПРЕЗИДИУМДЭ

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОХО ГЭҺЭН ПАРТИИН ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ

...ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо тушаа ба...һан шиидхэбэринүүдэө хайшан гээд амжалтатайгаар ... тухай мүнөө бидэ бултадаа бодожо байнабди. Нам... һанал бодол, дурадхалнууд бии болонхой. Эдэ бодол... таанадтай һанамжаяа хэлсэхэ хүсэлэнтэйб.

...жэлнүүдтэ хүдөө ажахы болон промышленностиин ...ые һайжаруулгада зорюулагдаһан шухала хэмжээ...үүлэгдэнхэй. Партийна организацинуудые үйлэдбэриин ...аар шэнэдхэн хубилгаһан ушар ашатай туһатай байруулаа, һайн үрэ дүнгүүдые гаргажа байна. Мүнөө ...гшэд болон мэргэжэлтэдэй анхарал үйлэдбэриин то...барида хандуулагданхай. Хүнүүд хадаа хүдөө ажахы ...промышленностиие улам бүри гүнзэгыгөөр шудалан үзэ... дээрээ ургана, экономико хүгжөөлгэдэ ашагтай нүлөө...нэ. Саашадаа ажахые ударидалгын шэнэ гуримай бэхи..., кадрнуудые улам бүри зүбөөр шэлэн олохо ба һур..., промышленность болон хүдөө ажахые ударидалга бү...хой болохо байна.

...ескэ промышленностиие түргэнөөр хүгжөөхэ тухай ...екабриин Пленумэй шиидхэбэринүүд тон зүб, саг соо...һан шиидхэбэринүүд байна,— энээниие бултадаа зүб...жэ һананаб. Химиие хүгжөөлгын ехэ программа бата...даа, бидэ болбол бүхы оронойнгоо экономикые —про...ностииешье, хүдөө ажахыешье саашань улам түргэнөөр ... тулада ехэ һайн үндэһэ һуури табяабди.

...иин Пленумэй һүүлээр, хүдөө ажахын үйлэдбэриие ашаг ехэтэй болгохо гэһэн партиин хараа шэглэлэй баталагдаһан, ЦК-гай февралиин Пленумэй болоошонь һайн байна. Февралиин Пленумэй шиидхэбэринүүд хадаа манай кадрнуудые зэбсэгжүүлнэ, хими, электрификаци, механизаци болон газар уһалалгаһаа үндэһэтэй баян арга боломжонуудые хэрэглэлгэдэ тэдэнэй эршэ шадалые ашагтайгаар зорюулна.

ЦК-гай февралиин Пленумэй шиидхэбэринүүдые хайшан гээд эрхимээр дүүргэхэ тухай хүтэлбэрилхы партийна болон совет хүдэлмэрилэгшэдэй зүблөөн дээрэ февралиин 28-да мэнии элидхэл соо хэлэгдэнхэй. Колхозууд, совхозууд, үйлэдбэриин управленинүүд болон партийна организацинуудай зорилгонууд тэндэ хурсаар тэмдэглэгдэһэн, тодорхойлогдоһон байна. Колхознигууд болон совхозуудай хүдэлмэришэдые материальна талаарнь урмашуулха тухай, хүдөө ажахын продуктнуудые механизированнэ аргаар үйлэдбэрилгэ эмхидхэхэ тухай, түсэблэлгэдэ тохёолдодог тохоршоһон гурим баримталга ба хазагайруулгануудтай тэмсэхэ тухай элидхэл соо табигдаһан асуудалнууд,— тэдэниие зүбөөр шиидхээд байбал,— ЦК-гай февралиин Пленумэй тогтоолые бэелүүлгэдэ ехэ үүргэ дүүргэхэ байна гэжэ тоолоноб.

Бидэ хүдэлмэриингөө гол шэглэлнүүдые тодорхойлбошье, зарим бодото асуудалнуудта анхаралаа үшөө дахин хандуулха, тэдээн сооһоо гол шухалануудыень илгаха, тиигээд манай арга боломжонуудые түргэнөөр, эрхим һайнаар хэрэглэхын тулада тэдэ асуудалнуудые хайшан гээд шиидхэхэ хэрэгтэйб гэжэ өөрынгөө һанамжые хэлэхэ шухала гэжэ тоолоноб.

КАДРНУУДЫЕ ҺУРГАХА ГУРИМ ХАЙШАН ГЭЭД ЭРХИМЭЭР БАЙГУУЛХАБ

...ная союзна республикануудай компартинуудай Цент...омитедүүдэй, партиин крайкомууд болон обкомуудай ..., партийна организацинуудай эдэбхитэдэй суглаанууд ...байна. Хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо хэрэгтэй ... асуудалнууд тэндэ зүбшэн хэлсэгдэнхэй. Мүнөө кол...лон совхозуудта, предприятинууд дээгүүр ЦК-гай фев...Пленумэй материалнууд шудалан үзэгдэнэ, тодорхой ... тухай, орооһо таряа, техническэ ургамалнууд болон ...ай продуктнуудые улам ехээр үйлэдбэрилдэг болохо ... тухай хөөрэлдөөнүүд боложо байна.

...энэ хүдэлмэриин хойноһоо ажаглан харабал, хамаг ...ан зүбөөр хэгдэжэ байһан хэбэртэй. Партийна орга... урдахи зорилгонуудаа ойлгоно, КПСС-эй ЦК-гай ... болон февралиин Пленумүүдэй баталан абаһан шиид...дые һайшаана ба дэмжэнэ. Эдэ шиидхэбэринүүд ха...оной энхэ тэниглэн байдалые һайжаруулгада, оро...экономикые хүгжөөлгэдэ, коммунизм байгуулгада ураг...тайгаар дабшалтада, партиин XXII съездын бата... КПСС-эй Программые бэелүүлгэдэ зорюулагданхай ... совет хүнүүд мэдэрнэ.

...организацинуудай хэжэ байһан эдэ бүхы хүдэлмэри ... шанартай. Энэ хадаа ЦК-гай Пленумэй шиидхэ... бэелүүлгэдэ ажалшадые элсүүлхэ хэрэгтэ тодорхой ...гаха байна. Зүгөөр эмхидхэлэй энэ хүдэлмэриие ...р сагнажа болохогүй. Тэрэ хадаа заримандаа тиимэ ...ай байдаггүй, тэрэнэй маягууд олохон жэлнүүдэй ...гал хэбээрээ байдаг. Хүнэй махабада бэень нэгэ эм..., эсэсэй эсэстэ тэрэнэй нүлөөдэ орохоёо болишодог ...ай партийна, профсоюзна болон бусад ниитын орга... ажал хүдэлмэриингөө эмхидхэлэй зарим маягуд... ехээр дадаһан бэеэрээ, нэгэ янзын хэбэй хашартай ...ээрэһээ эмхидхэлэй хүдэлмэриин нүлөөгүй, мохоо мүл...ыень обёорногүй.

...иимэрхүү жэшээгээр үргэлжэлүүлхэ болоо һаа, врачнууд элдэб аргаар эмнэхэеэ һанахадаа нэгэ үбшэниие эмнэхын тулада хэдэн ондоо эмүүдтэй байхые хүсэдэг гэжэ хэлэмээр. Махабада бэеын нэгэ эмдэ дадаад, эмэй нүлөөгөө үзүүлхэеэ болиходонь, врач хадаа ондоо эм үгэдэг, рецептээ һэлгэдэг байна. Тиимэһээ бидэшье эмхидхэлэйнгээ хүдэлмэриин маягуудые олон янзатай болгохо, хурсадхаха, тэрэнэй ходо нэгэ хэбээрээ байхыень болюулха, улам бүри нүлөө ехэтэй болгохо зэргэтэйбди. Хүдөө ажахын үйлэдбэридэ ажалай түрүү арга методуудые, түрүү технологи нэбтэрүүлхэ талаар эмхидхэлэй хүдэлмэри тушаа би хэлэнэб.

Тодорхой жэшээ харуулһууб. Мүнөө нүхэд Светличный, Первицкий, Гиталов, Мануковский, Плотников болон газар таряалан ба мал ажахын бусад мастернууд шэнгеэр ажалладаг болохоор хүнүүдые һургаха, ажал багаар гаргашалаад, продукци ехээр абаха арга олгодог, үйлэдбэриин түрүү технологи нэбтэрүүлхэ гэһэн зорилго бидэнэй урда табигданхай. Манай орон дотор хэдэн арбаад, хэдэн мянгаад түрүүшүүл бии, тэдэнэй хүдэлмэриин арга методуудые шэнжэлэн үзэхэ, үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ шухала.

Ажалай түрүү арга методуудта һургаха хэрэг хайшан гээд эрхим һайнаар эмхидхэлтэйб? Түрүү дүй дүршэл шэнжэлэн үзэлгэдэ халирхайгаар, ахир өөдэгүйгөөр хандажа болохогүй. Манайда иимэ ушарнууд болодог: саахарай свекло таридаг механизаторнууд нүхэр Светличнын ажахыда суглараад, нэтэ-хоёр-гурбан үдэр гү, али недели соо байһан бэеэрээ, дахин гэр гэртээ бусашадаг. Теэд тэдэнэр хүдэлмэриин түрүү арга методые хэр зэргэ ойлгооб, ямар юумэндэ һурааб, Светличнынхи шэнгеэр өөһэдынтөө ажахыда үйлэдбэреэ эмхидхэжэ шадаха болоо гү, энэнь мэдэгдэдэггүй. Теэд, жэшээлхэдэ, Воронежско областьһоо аяар Кубань Светличный гэгшэдэ ерэжэ, нэгэ-хоёр хономсооро, тэрэнэй хүдэлмэриин түрүү арга методуудые шудалжа болохо юм гээшэ аал. Манайда олохон хүнүүд эгээл иимээр түрүү метод шудалдаг ха юм. Зуугаад, заримдаа мянгаад километрһээ ерэжэ, нүхэр Светличнын хүдэлдэг ажахыда нэгэ үдэр соо байгаад, тэрэ дары һөөргөө бусашадаг. Ингэжэ олоороо субаха ябадал хэндэ хэрэгтэй юм? Тэрэ хадаа хохидолһоо ондоо юушье олгодоггүй. Түрүү ажахынуудта аяншалха бэшэ, харин үргэн ниитэ колхознигууд болон совхозуудай хүдэлмэришэдэй зүгһөө, хүтэлбэрилэгшэд болон мэргэжэлтэдэй зүгһөө ажалай түрүү арга методуудые гүнзэгыгөөр шудалха шухала.

Үйлэдбэридэ шэнэ юумые нэбтэрүүлхын түлөө харюусалгатай, зарим ударидахы хүдэлмэрилэгшэдэйшье зүгһөө өөрынгөө зорилгые буруугаар ойлгожо боломоор зарим аюул бии. Түбхын түрүүндэ үйлэдбэриие дээдэ хэмжээндэ эмхидхэхэ зорилтотой үйлэдбэриин управленинүүдэй, партийна комитедүүдэй, партиин хүдөөгэй обкомуудай хүдэлмэрилэгшэд тухай хэлэгдэнэ. Үнэн сэхэ юумые мэдэрхэ хэрэгтэй: шэнэ эрилтэнүүдтэ «оншолон тааралдахаяа» һэдэдэг хүтэлбэрилэгшэд манайда үшөө бии байһаар. Тэдэнэр хадаа хэрэгые гүнзэгыгөөр мэдээгүй, нүхэр Светличнын арга методэй удхые ойлгоогүй аад, харин газетэнүүдһээ цитатануудые абаһан бэеэрээ, тэрээгээрээ шадамараар бэеэ һайрхадаг, циркын жонглер шэнгеэр аашалалдадаг байна. Наагуурнь харахада, тиимэ хүн хадаа хүдөө ажахын үйлэдбэриие тодорхойгоор ойлгодог, мэдэдэг шэнгеэр харагдадаг. Зүгөөр миил наагуураа иигэжэ харагдана бшуу.

Энэ мэтын үзэгдэлнүүдһээ хайшаншьеб гээд зайсажа, гүрэн түрын шухала хэрэг байгааша ажалай түрүү арга методуудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлгые шашаг ба һэбхи хүнүүдһээ, хооһон шашалдаан болон шууянһаа хамгаалха хэрэгтэй. Хэрбээ тиигээгүй һаа, хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо гэһэн ехэ зорилгонуудые бэелүүлгэдэ хохидол үзүүлэгдэхэ байна.

Минии һанахада, түрүү дүй дүршэл болон наукын түйлалтануудые үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхэ тушаа манай бүхы хүдэлмэриие гүн гүнзэгы үндэһэ һуури дээрэ эмхидхэхэ шухала. Харин тиигэхын тулада түбхын түрүүндэ кадрнуудые һургаха, ашаг ехэтэй ажахы ударидахаар эрдэм шудалха хэрэгтэнь тэдээндэ туһалха шухала. Тиихэдээ түбхын түрүүндэ хүдөө ажахын һуралсалай зургаануудай программануудһаа, учебнигүүдһээ эхилхэ хэрэгтэй гээшэ ха.

Нүхэр Светличный олон жэлдэ хүдэлжэ байна, тиигээд гар ажал хэнгүйгөөр саахарай свёкло ургуулха талаар үльгэр жэшээ харуулна. Теэд тэрэнэй дүй дүршэл һуралсалай программанууд соо хэр зэргээр харуулагдааб, тэрэ дүй дүршэл мүнөө хүдөө ажахын институдууд болон техникумүүдтэ, мэргэжэлтэдэй бэлэдхэл дээшэлүүлхэ курсануудта хэр зэргээр шудалагданаб? Сэхыень хэлэхэ болоо һаа, үйлэдбэри дээрэ тодорхойгоор хэрэглэлгэ эмхидхэхэ талаар хаража үзөө һаа, энэ арга методые студентнэршье, мэргэжэлтэдшье шудалан үзэнэгүй.

Кукуруза ургуулха талаар гайхамшагта үрэ дүнгүүдые түйлаһан нүхэд Первицкий, Гиталов гэгшэдэй арга методуудые шудалха тухай баһа эгээл тиигэжэ хэлэмээр байна. Тэдэнэй нэрэнүүдые би нэгэ зэргэдэ табинаб, тэдэнэр хоюулаа дүй дүршэлнүүдыень үйлэдбэридэ нэбтэрүүлхээр габьяатай болонхой. Тиигээд зүбөөр хэлэхэ болоо һаа, нүхэр Первицкий ажалай илангаяа үндэр бүтээсэ түйлаһан байна. 1962 ондо нэгэ центнер кукурузын орооһо таряа үйлэдбэрилгэдэ нүхэр Первицкий 8 минута, харин нүхэр Гиталов 24 минута гаргашалһан байна.

Кукуруза, саахарай свёкло болон бусад ургамалнуудые ургуулгада удаан үе соо түрүү технологи хэрэглэжэ байһан механизаторнуудые би харуулнаб. Тиимэһээ тэдэнэй дүй дүршэлые гүнзэгыгөөр шудалха ба ниитэлэн согсолхо, хүдөө ажахын вузууд болон техникумүүдэй программада оруулха арга боломжо байгаа бшуу, тиигэбэл, энэ хадаа мэргэжэл түгэлдэр кадрнуудые бэлэдхэлгэдэ һайн үндэһэ һуури боложо үгэхэ бэлэй.

Сэхыень, хэлэхэдэ, бидэнэр шэнэ юумые тон удаанаар дэлгэрүүлнэбди. Манайда заримдаа шэнэ юумэнэй дэлгэрүүлэгдэжэ байһан шанарыень сэгнэхэдээ, хэблэлдэ ямар нэгэн асуудалай хэр зэргээр толилогдожо байһанаарнь элишэлдэг байна. Хэрбээ ямар нэгэн продукци үйлэдбэрилгын түрүү арга метод тухай газетэдэ статьягай хэблэгдээ һаань, хэрэг бүтээ, уг зорилго түйлагдаа гэжэ партийна организаци тоолоно.

Зүгөөр статья хэблэхэ, киноочерк бэшээд, харуулха гээшэ үшөөл бага хэрэг ха юм даа. Эгээл шухала юумые — ямар нэгэн арга методэй гол удхые статьянууд болон киноочеркнууд соо заримдаа харуулхаар бэшэ байдаг шуу. Гол удхань заримдаа харуулагдадаггүй. Заримдаа киноочерк харахада, тэрэниие буулгаһан хүнүүд хадаа үйлэдбэри тухай, жэшээнь, нүхэр Светличнын арга методэй гол удха тухай бодомжолоо бэшэ, харин газаа талын гоелто шэмэглэлгээр харагшадые гайхуулхаяа оролдоһон байха юм. Киноочерк хадаа уран хурсаар, һонирхолтойгоор хэгдэһэн байха ёһотой юм aаб даа. Зүгөөр шухалын шухалань юуб гэхэдэ — юумэнэй гол узуурые, тус арга методэй үндэһэ һуурине, эгээл гүн шанарыень харуулха хэрэгтэй. Тиигээгүй һаа, дүй дүршэл дэлгэрүүлгэшье, нэбтэрүүлгэшье, дабталгашье, саашадань хүгжөөлгэшье бэелүүлхын аргагүй.

Зарим кинорежиссернуудай энээниие ойлгодоггүй, научно-үйлэдбэриин фильмнүүдые гаргахадаа шанартань эрилтэ багатайгаар хандадагыень халагламаар. Заримдаа харагшадые төөрюулнэ, газаа талын шэмэглэлээр хорхойтуулна, эсэстэнь хүрэтэр бэелүүлэгдээгүй юумые бэелүүлэгдэһэн шэнгеэр харуулна. Жэшээнь, «Ургамалнууд хүйтэнһөө айнагүй» гэжэ 1962 ондо гаргагдаһан киножурнал тиимэ байна. СССР-эй Наукануудай академиин ургамалнуудай ажамидарал шэнжэлхэ институт хадаа дулаанда дуратай ургамалнуудые (үгэрсэ, кукуруза) хүйтэнһөө хамгаалха арга бии болгобо гэжэ тэндэ хэдэн миллион харагшадта мэдээсэгдэһэн юм. Харин үнэн дээрээ имагтал лабораторно туршалганууд хэгдэһэн байха юм, теэд тэрэнь мүнөөшье болотор юушье үгөөгүй.

Энэ хадаа гансахан ушар бэшэл. Зөөлэхэнөөр хэлэхэдэ, тодо бэшээр харуулһан зарим киножурналнуудай авторнуудые би нэгэнтэ бэшэ элишэлһэн байнаб. Ямар нэгэн научна туршалга тухай экран дээрэ һонирхолтойгоор хөөрэһэн байдаг. Теэд эрдэмтэдэй тус дурадхалнуудай үйлэдбэридэ хэр зэргээр бэелүүлэгдэжэ байһан тухайнь мэдэхэ гэхэдэшни, шэнжэлэлгэнь эсэстээ хүрэтэр хэгдээгүй, хэрэг дээрэ бэелүүлхээр дурадхаха юумэн огто үгы байжа байдаг. Энэ хадаа гэмтэ ябадал гээшэ. Этигэл найдабариие буруугаар хэрэглэдэг, бэелүүлэгдээгүй түйлалтануудые хэблэл болон радиогоор мэдээсэдэг, хэгдээгүй хүдэлмэриие нээлтэ хэһэн хэрэг шэнгеэр харуулдаг хүдэлмэрилэгшэдтэй тэмсэхэ хэрэгтэй. Научна эрдэмүүдые, научна түйлалтануудые үнэн сэхэ, бүдүүн хүнүүд дэлгэрүүлхэ ёһотой.

Зүгөөр заримдаа алдуунууд хорото сэдьхэлээр хэгдэдэг бэшэ. Хүнүүд орёо хэрэгэйнгээ оньһон удхые юрэ ойлгоогүй байдаг. Тэдэнэр хадаа түрүү юумэ һайнаар харуулжа, дэлгэрүүлжэ байнабди гэжэ һанадаг. Тэдэнэй һанаашаар һайн юумэнүүд хадаа үнэн дээрээ шэнэ юумэ халирхайгаар харуулһан, хэрэг дээрээ туһа хүргэхэгүй юумэн байжа байдаг. Наукын түйлалтанууд болон шэнэ дүй дүршэл тухай кинофильмнүүдые байгуулгада мэргэжэлтэдые — агрономуудые, зоотехнигуудые, механизаторнуудые, эрдэмтэдые үргэнөөр хабаадуулха шухала.

Тиигэбэшье эгээл һайн киножурнал гү, али фильм хадаа учебнигые һэлгэхэ аргагүй бшуу. Эрхим һайн шанартай учебнигүүдые зохёохо хэрэгтэй; тэдэ учебнигүүдээр ажахын али нэгэн һалбаридахи түрүү хүнүүдэй үльгэр жэшээ дээрэ хэдэн

(Үргэлжэлэлынь 2-дохи нюурта)

АХМЕД БЕН БЕЛЛА Н. С. ХРУЩЕВТОЙ УУЛЗАБА

...Алжирай Национальна сүлөөрэлгын фронт гэжэ партиин гене... секретарь, Алжирай Арадай Демократическа Республикын пре... Ахмед Бен Белла КПСС-эй Центральна Комитедэй Нэгэдэхи ...ь, СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хру... апрелиин 25-да Кремль соо уулзаба.

...мед Бен Белла Н. С. Хрущев хоёрой хоорондо үнэн зүрхэнэй, ...оной хөөрэлдөөн болоо. (ТАСС).

АХМЕД БЕН БЕЛЛА Л. И. БРЕЖНЕВТЭЙ УУЛЗАА

...Алжирай Арадай Демократическа Республикын президент Ахмед ... СССР-эй Верховно Соведэй Президиумэй Түрүүлэгшэ Л. И. ...тэй апрелиин 25-да Кремль соо уулзажа, хани ёһоной хөө...зөбэ.

...С. ХРУЩЕВ ИНДОНЕЗИИН ЭЛШЭН САЙДТАЙ УУЛЗАА

...СССР-эй Министрнүүдэй Соведэй Түрүүлэгшэ Н. С. Хрущев Ин... элшэн сайд Маная Софианын гүйлтаар апрелиин 25-да ... соо уулзалга хэбэ. Эдэ хоёрой хоорондо болоһон хани ёһоной ...ондо Индонезиин элшэн сайд Индонезиин Республикын пре... доктор Сукарнын Н. С. Хрущевто эльгээһэн бэшэгыень дам... үгэбэ.

...адын хэрэгүүдэй министрэй орлогшо С. Г. Лапин энэ хөөрэл... байлсаа. (ТАСС).

РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ

ЭРХИМҮҮДТЭ ШАН БАРЮУЛАГДАБА

1964 оной нэгэдэхи кварталда мал ажалай продуктнуудые ехээр абадаг болохын түлөө РСФСР-эй автономито республика, хизаар болон областьнуудай хоорондо дэлгэрһэн социалис мүрысөөнэй дүнгүүд тухай тогтоол РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведтэ абтаба.

Ставрополиин болон Красноярска хизаар, Новгородско, Калининска, Тюмениин, Эрхүүгэй, Сахалинай, Астраханиин болон Калининградай областьнууд мал ажалай продуктнуудые бэлэдхэхэ гүрэнэй түсэб дүүргэхэ зуураа мяха, һү болон үндэгэ абалгаар эрхим амжалта түйлажа социалис мүрысөөндэ түрүүлжэ гараба. Астраханиин, Сахалинай областьнуудта РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан туг үлөөгдэжэ, тус тустань 10 мянган түхэригэй мүнгэн шан барюулагдаба. Ставрополиин болон Красноярска хизаарнуудта, Новгородой, Калининградай, Калининай, Тюмениин болон Эрхүүгэй областьнуудта РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан туг барюулагдажа, тус тустань 10 мянган түхэригэй мүнгэн шан үгтөө.

Мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилхэ, бэлэдхэхэ талаар амжалта түйлаһанайнь түлөө Карелиин болон Буряадай автономито республикануудта, Псковско, Архангельска, Вологодско, Смоленскэ болон Кемеровскэ областьнуудта—тус тустань 5 мянган түхэригэй мүнгэн шан барюулха гэһэн шиидхэбэри абтаа.

РСФСР-эй Министрнүүдэй Совет 1964 оной нэгэдэхи кварталда мяха, һү болон мал ажалай бусад продуктнуудые абаха талаар Мурманска областиин болон Тувагай автономито республикын колхоз, совхозуудай һайнаар ажаллаһаниие тэмдэглээ.

Социалис мүрысөөнэй уялганууды дүүргээгүй Волго-Вятска, Центральна хара хүрьһэтэй газартай экономическа районуудай автономито республика, хизаар болон областьнуудта РСФСР-эй Министрнүүдэй Соведэй дамжуулгын Улаан туг, мүн мүнгэн шан барюулхагүй гэжэ шиидхэгдээ.

МҮРЫСӨӨНДЭ УРИБА

Түрүүшын бураздаанда зорюулагдаһан механизаторнуудай үдэр һаяхан Баргажанай XXII партсъездын нэрэмжэтэ колхозой бригаданuудаар үнгэргэгдэбэ. Энэ үдэрые колхозой нэгэдэхи бригадынхид бэлэдхэл ехэтэйгээр угтаа.

Үглөөгүүр механизаторнууд трактор, машинануудаа бултыень асаржа, шалгалтада табиба. Эндэхи «Сельхозтехникэ» нэгэдэлэй отделениин начальник нүхэр Кучумов түрүүтэй тарилгын зэр зэмсэгүүдые шалгажа үзөө, һайн шанартай дээрэ тоолобо.

Мүнөө жэлдэ механизаторнууд хүдэлмэри дээрээ түрүү аргануудые хэрэглэхэ юм. Орооһо таряа хэрээһэлүүлэн таригдаха. Ургасые буртаг үбһэнһөө хамгаалхын тулада гербицид хэрэглэгдэхэ байна. Бригада бүхэн 500 гектар таряалан дээрэ иимэ хоро сасуулхаар хараална. Мүн газар шаблаагүй анзаһаар хахалагдадаг болохонь. Энэ хүдэлмэри ябуулхын тулада механизаторнууд бэлэдхэгдэнхэй. Хайшан гээд шаблаагүй анзаһа хэрэглэхэ тушаа заабари үгтөө.

Механизаторнуудай суглаанда ажалай дүн гаргагдажа, хабарай тарилгада машина зэмсэгээ шанартайгаар бэлдэһэн хүнүүд магтаалда хүртөө. Тракторист Чимитцырен Очиров түрүү һуурида гаража, дамжуулгын вымпел абаба. Хоёрдохи һуури тракторист Заята Ранзаев эзэлэнхэй.

Хабарай хүдэлмэриин эхиндэ зорюулагдаһан иимэ тусхай үдэр колхозой бэшэ бригаданuудаар үнгэрөө. XXII партсъездынхид хабарай тарилгые богони болзорто үнгэргэхэ гэһэн уялга абахадаа, энэ жэлдэ гектар бүриһөө дунда зэргээр 12 центнер гэхэ гү, али бүхы таряалан дээрэһээ 65 мянган центнер хүрэтэр орооһо таряа абахаар шиидэбэ.

П. Натаев.

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОХО ГЭҺЭН ПАРТИИН ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХА

(Үргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи нюурта)

миллион хүнүүд ажалай үндэр бүтээсэ туйлахаар һураха байна бшуу. Жэшээнь, нүхэр Светличнын арга методээр саахарай свёкло ургуулха тухай учебник зохёохо хэрэгтэй, тиигээд тэрэниие А. В. Светличнын арга методээр саахарай свёкло ургуулха тушаа учебник гэжэ нэрлэхэ хэрэгтэй.

Тиимэ учебник хадаа бригадирта, тракторисдта ойлгосотой, тодо һонор ном байха ёһотой. Свёкло таридаг тракторист бүхэнэй, агроном, колхозник гү, али колхозой хүдэлмэришэн бүхэнэй хэрэглэжэ боломоор, түрүү технологи ойлгомоор ба хэрэглэмээр, үйлэдбэриин түс һалбари ударидаха дүршэл тухай учебник соо ойлгосотойгоор хэлэгдэһэн байха зэргэтэй. Свёкло ургуулхын тулада ямар машинанууд хэрэгтэйб, тэдэниие хүдэлмэридэнь хайшан гээд бэлдэхэб, газарай хүрьһэ, саахарай свекло хайшан гэжэ бэлдэхэб, үтэгжүүлгэ хайшан гэжэ оруулхаб, хоротонтой хайшан гэжэ тэмсэхэб, эдэ бүгэдэн тухай учебник соо хэлэгдэхэ ёһотой. Үсөөнөөр хэлэхэдэ, намарай паар хахалхаһаа эхилээд, тарилгын талмайнуудые бэлэдхэхэ, ургаса хуряаха болон поли дээрэһээнь зөөхэ хүрэтэр хамаг бүхы ажал харуулагдаха ёһотой. Нүхэр Светличный өөрөө бэшэнэ гү, эрдэмтэ гү, али агроном бэшэнэ гү, нэгэ хүн гү, али коллектив бэшэнэ гү — энэ хадаа тиимэ шухала бэшэ. Гол шухалань ондоо зүйл болоно,— учебник бэшэхэ хүн хадаа тэрэ арга метод бүрин хүсэдөөр, гүн гүнзэгыгөөр мэдэхэ, тэрэниие харуулжа, хүндэ ойлгуулжа шадаха ёһотой. Тиимэ учебник зохёогоод, удаань тэрэниие һуралсалай кинофильм болгоо һаа һайн бэлэй. Кинофильм соо биологическа үзэгдэлнүүдые зураглажа байжа, элеэр харуулхада болохо бшуу, учебник соо тиигэхын аргагүй. Кино хадаа үзэгдэлнүүдэй гол удхые тайлбарилгада, шэнжэлэн үзэжэ байһан асуудалнуудые гүнзэгыгөөр ойлгоходо туһалха байна.

Түрүү хүнүүдэй дүй дүршэлые үндэһэ болгоһон учебнигүүдые, энэ дүршэл эрхим һайнаар шудалалгада туһалха олондо ойлгосотой кинофильмнүүдые бии болгобол, хүдөө ажахын үйлэдбэри ашаг ехэтэйгээр эрхилхэ хэрэгтэ кадрнуудые һургалгын талаар шухала үүргэ дүүргэхэ байна. Хэрбээ нүхэр Светличнын аргаар саахарай свёкло тарижа ургуулгада механизаторнуудые һургаха нэгэл зам баримталаа һаа, оронойбүхы свёклошодой тиимэ һуралсал гарахынь тула хэды шэнээн саг хэрэгтэй болохо гээшэб. Дан удаан үргэлжэлхэ болоно. Тиимэһээ ажалай түрүү аргануудта олон миллион хүниие һургаха агуу ехэ хэрэгтэ ном, кино алба хэхээр ашаглагдаха ёһотой.

Һайн учебнигүүдые шадаал һаа түргөөр зохёон гаргажа, тэдээгээр хүнүүдые һургаха, али нэгэн ургамал таригшад бүгэдые һургаха шухала. Тиихэдээ түрүү онол аргада юушье нэмээһэнэй, «һайжаруулһанай» хэрэггүй. «Һайжаруулхам» гэжэ һэдээд, ажабайдалаар, бодото хэрэгээр шалгагдаһан юумые гутаажархиха ушар бии байдаг. Конструктор заримдаа машинын гү, али приборой хилын саанахи образецые абаад, эжэлэнгүй өөрһөө юумэ нэмээжэ, «һайжаруулжа» эхилдэг, тиигээд хожомынь тэрэ машина үйлэдбэридэ гаргагдахадаа хүдэлдэггүй гү, али харьяата фирмээр хараалагдаһан ёһоороо хүдэлжэ шадахагүй ушар үзэгдэдэг. Хүдөө ажахын ургамалнуудые тарижа ургуулха түрүү арга тайлбарилан номнодог зарим мэргэжэлтэд ба эрдэмтэд тиимэ «конструкторнуудай» түһөөтэй болоно. Тиигэжэ болохогүй. Ажалай эгээн ехэ бүтээсэ туйлаха арга олгодог методүүдые хүнүүд шудалха ёһотой. Үйлэдбэри дээрэ хүдэлдэг хүдэлмэрилэгшэдые һургаха тухай энэ ушарта хэлэнэб.

Дээдэ һургуулинууд, техникумүүдтэ хүдөө ажахын үйлэдбэри шудалха хэрэг эмхидхэлгэдэ онсо анхарал хандуулагдаха зэргэтэй.

Арад зоной дунда хэлэсдэгэй ёһоор, хуушан, хэрэгээ бууралһан юумые хаяад, шэнэ, бүри оньһон парин юумэ хэрэглэхыень ерээдүйн мэргэжэлтэдтэ бурхан өөрөө заяаһан болонтой. Практигуудһаа, манай үйлэдбэридэ шэнэ, түрүү юумэ үгэдэг хүнүүдһээ профессорнүүдэй, багшанарай һуража абахаданьшье муу болохогүй гээшэ. Профессорнүүд, багшанар өөһэдынгөө заадаг юумые һайн мэдэхэ байбашье, үйлэдбэриин түрүү технологиин зарим онол аргануудые мэдэхэгүйшье байжа магадгүй. Энэньшье гайхалтай бэшэ. Илангаяа городуудтахи хүдөө ажахын зарим институдууд, техникүмүүд ажабайдалһаа, бодото ажал хэрэгһээ, газарһаа таһаранги байна. Мүнөө хүдөө ажахын үйлэдбэриин һалбари бүхэндэ шахуу гэхээр шэнэ арга методууд, элдэб ургамал тарижа ургуулха шэнэ технологи дэлгэрэнхэй. Тиимэһээ, жэшээлэн хэлэбэл, нүхэр Первицкий мэтын хүнүүдэй дүй дүршэл һайса шудалангүйгөөр кукуруза ургуулгын хэрэг шудалжа гү, али нүхэр Кучневай арга шудалангүйгөөр хлопок ургуулгын арга методые, мүн нүхэр Кузнецов мэтын мастернуудай дүй дүршэл шудалангүйгөөр хартаабха ургуулгын, мүн баһа нүхэр Карпутцев мэтын овощеводуудай дүй дүршэл шудалангүйгөөр овощой баян ургаса хуряаха арга шудалжа шадагдахагүй байна. Эдэ продуктнуудые үйлэдбэрилгөөр газар таряалангай мастернууд, мэргэжэлтэдэй, онол арга хүдөө ажахын дээдэ һургуулинуудай, техникумүүдэй программанууд соо оруулагданхай аал?

Сагаа дэмы гээнгүй, учебнигүүдые зохёожо орохо, тэдээн дотор теориин үндэһэн һургаал оруулхатаяа хамта, ямар нэгэ ургамал тариха технологи, хүдөө ажахын продукци үйлэдбэрилдэг эгээл түрүү арга методүүдые тайлбарилха шухала. Энэ талаар үлүүсэ яараад, шанарыень муудхаажа болохогүй, мүн баһа удааржа болохогүй. Үнэн сэхэ, хэрэг ушараа һайн мэдэхэ, үнэхөөр һайн учебнигүүдые бэшэхээр авторнуудые шэлэжэ олохо шухала. Учебнигүүд гүнзэгы удхатай, олондо ойлгосотой, зурагуудаар, схемэнүүдээр хүсэд хангагдаһан байха, ямар машинануудай хэрэглэгдэхэ, ямар технологитой байһыень тодорхойгоор харуулха ёһотой.

Урда хэлэгдэһэнэй ёһоор, энэ хэрэгтэ кино һайса хэрэглэхэ шухала. Энэмнай ажал хэрэгэй ушар байдалые ойлгосотой, эли тодоор тайлбарилха арга олгодог юм. Кинофильмнүүд арга, дүршэлэйнь бэшэгдэхэ авторай хүтэлбэри доро (тиигээ һаа бүри һайн гээшэ), нэгэ һаа учебнигэй авторнуудай хүтэлбэри доро зохёогдохо зэргэтэй. Тиигэбэл, кинорежиссёрто онсо шухала бэшэ шэнгеэр һанагдажа магад аад, ямар нэгэн ургамал тарижа абахын тула шухала удха шанартай жэжэ божо юумэн гэдэгүүд орхигдохогүй, һула, балар болгогдохогүй байна.

Богонихон болзор соо һайн учебнигүүдые, һуралсалай кинофильмнүүдые бүтээхэ арга боломжо манда бии. Зүгөөр энэ зүндөө орхигдохо ябадал, республика бүхэнэй, хизаар бүхэнэй, область бүхэнэй өөһэдын һуралсалай хэрэгсэлнүүдые бэлдэхэ ябадал тохёолдуулжа болохогүй.

Нэгэ янзын түсэб бодомжолон зохёохо, ямар республика гү, али область, ямар учебнигүүд ба һуралсалай кинофильмнүүдые зохёохоб гэжэ тодорхойлхо, авторнуудые шэлэн оложо, тэдээндэ заабари үгэхэ хэрэгтэй. Тиигээд байбал, тэдэ дабтагдахагүй, зөөри зөөшэ багаар гаргагдаха, бага саг хэрэглэгдэхэ болоно. Тиигээд байбал, олон тоото гү, али бүхы ургамалнуудыешье хараада абажа, тэрээн бүхэн тушаа учебнигүүдые, кинофильмнүүдые түргөөр бэлдэжэ болохо байна.

Һайн учебнигүүдые зохёон гаргаха гээшэ хэрэгтэй нэгэ талань болоно. Үргэн олон кадрнуудые, мэргэжэлтэд ба хүтэлбэрилхы хүдэлмэрилэгшэдые һургалгын бүхы гурим тухай бодожо үзэхэ ёһотойбди.

Минии һанахада, кукуруза, саахарай свёкло, хлопок, хартаабха, овощ болон бусад шухала ургамалнуудые таридаг хүнүүдые курсада һургаха, түсхай мэргэжэл олгохо, үнэхөөр бэлэдхэлтэй болоо, ямар нэгэн ургамал ургуулжа шадаха, хүрьһэ элдүүрилхэ, үрэһэ бэлдэхэ, үтэгжүүлгэ хэрэглэхэ онол аргануудые мэдэхэ болонхой гэһэн аттестат тэдээндэ барюулха хэрэгтэй гээшэ ха. Тобшолон хэлэбэл, эдэнэрнай өөһэдынгөө хэрэг һайн мэдэхэ, эрдэмтэй, түрүү дүй дүршэлэй, эрдэм наукын туйлалтануудай эрхим дээжые тоти мэргэнээр мэдэхэ мэргэжэлтэй хүнүүд байха ёһотой.

Мүнөөнэй механизатор агротехникэ мэдэхэ, хими тухай, ямар нэгэн ургамал тарижа ургуулхада хэрэглэгдэдэг үтэгжүүлгэнүүд тухай ойлгохо мэдэхэ зэргэтэй. Механизаторнууд хадаа техникэ һайн мэдэхэ, гансашье тракторые бэшэ, мүн ямар нэгэн ургамал таридаг, хуряадаг хүдөө ажахын бүхы зэр зэмсэгүүдые һайн мэдэхэ зэргэтэй.

Үйлэдбэриин управлениин хүдэлмэрилэгшэд, тэрэ тоодо дээдэ һургуули дүүргэһэн хүнүүд, харьяата зоныш колхозуудайнгаа тарижа ургуулдаг гол ургамалнуудта хабаатай түрүү арга, эрдэм наукын туйлалта хэр мэдэнэб гэжэ заабол шалгаха, экзамен шэнги юумэ хэхэ шухала. Түсхай мэргэжэлтэн бэшэ аад, үйлэдбэриин управлениинүүдтэ тушаан боложо ороһон хүдэлмэрилэгшэдые һэлгэхэ гү (хүдөө ажахын түсхай эрдэмтэй хүнүүд манайда яһала олон), али хэрбээ тэдэнэй һурахые хүсөө һаань, түсхай болзор соо зохихо эрдэм мэргэжэлтэй болохоор үгыень абаха хэрэгтэй. Ажал хэрэг мэдэхэгүй аад, али болохо аргаар байхые оролдон, хооһон үгэ хэлэдэг, өөһэдөө юушье мэдэхэгүй аад, бусадта заабаринхалдаг хүнүүдые ажалдань үлөөжэ яашье болохогүй.

Минии хэлэһэндэ тудаха нүхэд намайе зүбөөр ойлгожо, сэхэ руунь хэлэһэнэйм түлөө хүлисэг лэ. Эндэ хүнүүдэй хоорондын элдэр зүлгы харилсаан тухай бэшэ, харин ниитын, партийна ехэ хэрэг тухай асуудал гарана бшуу. Манай арад зон коммунизмын материально-техническэ үндэһэ һуури байгуулхын түлөө тэмсэжэ байна. Энэ хадаа дааһан хэрэгээ хүсэд һайн мэдэхыень мэргэжэлтэ бүхэнһөө, хүтэлбэрилэгшэ бүхэнһөө эринэ.

Нютаг нютагуудта энэ хүдэлмэри хайшан гээд ябуулхаб гэжэ ЦК-гай хүдөө ажахын таһаг бодожо үзэхэ, дурадхалнуудые оруулха ёһотой.

Ажахыгаа ашаг үрэ ехэтэйгээр эрхилхэ формонуудай хэрэглэгдэдэг боложо байһан, хүдөө ажахын үйлэдбэридэ ороной угаа ехэ мүнгэ зөөриин табигдажа байһан мүнөө үедэ мэргэжэлтэдэй урда, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэдэй урда бүри ехэ эрилтэ табиха эрхэтэйбди. Үйлэдбэреэ ашаг ехэтэйгээр эрхилхэ гээшэ түбхын түрүүндэ ажахыгаа түсхай мэргэжэлтэй болгохо, минеральна үтэгжүүлгэнүүдые ехээр хэрэглэхэ, ажалаа үргэлжэ дээрэнь оньһожоруулха ябадал болоно. Машинануудые үтэгжүүлгэнүүдые мэдэхэгүй, тэдэниие хэрэглэжэ шадахагүй, тариха ёһотой ургамалнуудаа мэдэхэгүй хүнэй ямар хойшолон тохёолдуулжа болохо байһаниинь элитэ. Тиимэ хүн элбэг баян ургаса абажа шадангүй, колхозой, совхозой, гүрэнэй ашаг туһада хохидол ушаруулха байха.

Тиимэ хүдэлмэрилэгшэ хуушанай заншал баримталан, газар худхажа, үрэһэ хаяал хадаа ургаса гараха гү, али үгы гү гэжэ хүлеэдэг байха юм. Тиигээд ажахынь хододоо шахуу муу ургаса абадаг, ажалай түлөөһэн бага байдаг, продукци багаар үйлэдбэрилдэг байна. Баян ургаса абахын тула, гаргаһан зөөри зөөшынгөө ашые һайнаар харюулхын тула (энээнгүйгөөр ажахыгаа ашаг ехэтэйгээр эрхилжэ шадагдахагүй) эрдэм мэргэжэл, үйлэдбэреэ мүнөө сагай хэм хэмжээндэ эмхидхэхэ шадабари хэрэгтэй.

Кадрнуудые һэльбэн бэлдэхэ ямар гурим тогтоогдохо ёһотойб гэжэ республиканууд, хизаарнууд ба областьнуудта бодожо үзэхэ хэрэгтэй. Тиимэ хүдэлмэри нэгэ гү, али хоёр жэл соо хэгдээд дүүрэшэхэгүй, саг үргэлжэ ябуулагдаха зэргэтэй. Юундэб, гэхэдэ, мэргэжэлтэдэй онол шадабари дээшэлүүлхэ гээшэ түр зуурын кампани бэшэ ха юм. Хэды, ямар мэргэжэлтэдые, ямар болзор соо бэлдэхэб, тэдэниие хаана бэлдэхэб? Энээнэй тулада областной курса нээхэ шухала гээшэ ха. Мэргэжэлтэдые һэльбэн бэлдэхэ хүдэлмэри үйлэдбэриин управлени бүхэндэ эмхидхэгдэжэ хэр шадагдаха ааб даа. Тиимэ курсануудые совхоздо, туршалгын станцида эмхидхэхэ, областной центртэ нээжэ яашье болохогүй.

Эдэниие курса гэжэ гү, али һургуули гэжэ нэрлэхэ гү — мэдэнэгүйб. Эдэмнай ажалай дүй дүршэлтэй, ажахынуудта хүдэлдэг аад, эрдэм мэргэжэлээр дутамаг хүнүүдэй шадабари мэргэжэл дээшэлүүлхэ гү, али һэльбэн бэлдэхэ курса боложо магад. Залуушуулай дундаһаа мэргэжэлтэдые бэлдэдэг һургуулинууд бэшэ, харин мэргэжэлтэдтэ мүнөө сагай эрдэм шадабари олгохо зорилготойгоор кадрнуудые һэльбэн бэлдэхэ һуралсал болоно.

Үйлэдбэридэ хүдэлдэг мэргэжэлтэдэй шадабари дээшэлүүлхэтэеэ хамта, һургуулинуудта кадрнуудые бэлдэхэ хэрэгтэ бүри ехэ эрилтэ табиха уялгатай байнабди. Дээрэ хэлэгдэһэнэй ёһоор, институдуудай һуралсалай программа шэнэ түрүү юумэнүүдые хараада абаха, удаан саг соо хэрэглэгдэжэ шаралшаһан, оло дахин иргадажа һанги набта болошоһон хуушан тезисүүдээр багшанарай лекциеэ уншахагүйнь тула, тэдэ программануудынь ходо шэнэлэгдэжэ байха зэргэтэй. Гэхэ зуура, тиимэ лекторнуудэй бии байһаниинь гэмшэлтэй.

Эрдэм наукын, ажал хэрэгэй мүнөөнэйнь туйлалтые үндэһэ болгон уншагдадаг лекцинүүд лэ үнэхөөрөө һонирхолтой байдаг, һурагшадта ехэ туһа хүргэдэг, лекторые ханаадаг байна.

Партимнай хүдөө ажахые шэнэ гуримаар хүгжөөхэ, тэрэниие ашаг үрэ ехэтэйгээр эрхилхэ зорилго табяа. Энэнэй тулада кадрнуудые һайнаар һурган бэлдэхэ шухала байна. Бэлэдхэл һайнтай мэргэжэлтэд, механизаторнууд, үйлэдбэриин эмхидхэлшэдэй бии болоод лэ байбал, мүнөө гүрэнэй табидаг мүнгэ зөөриие үрэтэй һайнаар ашаглажа шадагдаха. Угаа ехэ мүнгэ зөөриин табигдадагынь элитэ. Хүдөө ажахыда хэрэглэгдэхэ химии хүгжөөхын лэ тула долоон жэлэй турша соо 10,5 миллиард түхэриг табигдана. Энэмнай урда тээнь хараалагдаагүй, шэнээр табигдаха мүнгэ зөөри болоно. Колхоз, совхозуудай өөһэдынь арга боломжо мүн лэ арьбадхагдана. Мүнөө тэдэнэй үйлэдбэриин жасануудынь 39 миллиард түхэриг болонхой. Эдэ олон миллиардын ашаяа һайнаар харюулхын, манай социалис обществодо ехэ аша үрэ үгэхынь тула мүнгэ зөөри зүбөөр хэрэглэжэ, хүдөө ажахын элдэб зүйлэй продуктнуудаар ороноо хангаха шадабаритай, эрдэм мэргэжэлтэй, болбосоронгы хүдэлмэрилэгшэд хэрэгтэй. Энэ хадаа минии тогтохоёо һанаһан түрүүшын асуудал болоно.

МАЛ АЖАЛАЙ ПРОДУКТНУУДЫЕ ПРОМЫШЛЕННА ГУРИМААР ҮЙЛЭДБЭРИЛДЭГ БОЛОХО

Мал ажалай продуктнуудые үйлэдбэрилэн абалга эмхидхэхэ зарим хэды асуудал табиха хүсэлэнтэй байнаб. 1953 онһоо хойшо үнгэрһэн үе соо ниитын мал ажал хүгжөөхэ талаар бага бэшэ амжалтануудые туйлаабди. Энэ ушарые бүхы хүнүүд, манай дайсадшье мэдэрнэ. США-гай хүдөө ажахын министерство «Холбоото Штадуудай ба Советскэ Союзай хүдөө ажахы» гэһэн элидхэл һаяхан тунхаглаа. Тиихэдээ манай ороной амжалтануудые мэдэрхэ баатай болоһон байна. «СССР-тэхи адууһа малай тоо һүүлэй жэлнүүдтэ США-гайхиһаа һураггүй ехээр нэмээ. Малайнь тоо толгойн нэмэлтэ һүртэй ехэ байна» гэжэ тэрэ элидхэл соо хэлэгдэнэ. Элидхэл доторнь иимэ тоонууд дурдагданхай.

1950 онһоо 1962 он хүрэтэрхи үе соо США болон СССР-эй адууһа малай тоо толгойн нэмэһэниинь
(миллион толгойгоор)

Онууд	Бүхы эбэртэ бодо мал: США-да	Бүхы эбэртэ бодо мал: СССР-тэ	һаагдадаг үнеэд: США-да	һаагдадаг үнеэд: СССР-тэ	Гахайнууд: США-да	Гахайнууд: СССР-тэ	Хонид: США-да	Хонид: СССР-тэ
1950	78,0	58,1	23,9	24,6	58,9	22,2	29,8	77,6
1951	82,1	57,1	23,6	24,3	62,3	24,4	30,6	82,6
1952	88,1	58,8	23,1	24,9	62,1	27,1	32,0	90,5
1953	94,2	56,6	23,5	24,3	51,8	28,5	31,9	94,3
1954	95,7	55,8	23,9	25,2	45,1	33,3	31,4	99,8
1955	96,6	56,7	23,5	26,4	50,5	30,9	31,6	99,0
1956	95,9	58,8	22,9	27,7	55,4	34,0	31,2	103,3
1957	92,9	61,4	22,3	29,0	51,9	40,8	30,7	108,2
1958	91,2	66,8	21,3	31,4	51,5	44,3	31,2	120,2
1959	93,3	70,8	20,1	33,3	58,0	48,7	32,6	129,9
1960	96,2	74,2	19,5	33,9	59,0	53,4	33,2	136,1
1961	97,3	75,8	19,3	34,8	55,4	58,7	33,0	133,0
1962	99,5	82,1	19,2	36,3	57,0	66,7	31,4	137,5

Эдэ тоонууд һонирхолтой. Эдэ тоонууд мал ажалай талаар партиин бүтээһэн угаа ехэ хүдэлмэриие элирхэйлэн харуулна.

Мүнөө колхозууд, совхозууднай мяха, һү абалгаяа бүри түргэн арьбадхаха арга олгохоор эхэ малтай болонхой.

Эдэ жэлнүүдтэ мал ажалай продуктнуудые абалга манайда мүн лэ пилээд ехээр нэмээ гэжэ США-гай хүдөө ажахын министерствын элидхэл соо тэмдэглэгдэнэ. Энэнь баһал бараг мэдэрэлгэ болоно.

Манай орон дотор мал ажалай продуктнуудые абалгын ямараар нэмэжэ байһые харуулһан тоонуудтай танил байхат. Тэдэ тоонуудые һануулха хүсэлтэйб.

Мал ажалай продуктнуудые абалга

	1953 он	1963 он
Үсэлэгдэмэл мяхан — миллион тонноор	5,8	10,2
Һүн — миллион тонноор	36,5	61,2
Үндэгэн — миллиард хэһэгээр	16,1	28,8
Нооһон — мянган тонноор	235	374

Мал ажалай продуктнуудые абалга, бэлэдхэлгын нэмэһэнэй ашаар тэдэниие хүн зондо худалдалга бүри ехэ болоо. Зарим хэдэн тоонуудые дурдабал иимэ байна.

Мал ажалай продуктнуудай хүн зондо худалдагдаһаниинь.

	1953 он	1963 он
Мяхан, мяханай зүйл—мянган тонноор	1.757	4.986
Һүн, сагаан эдеэнэй зүйл—мянган тонноор	1.980	10.113
Малай тоһон — мянган тонноор	330	622
Үндэгэн — миллиард хэһэгээр	2,0	7,3

Хамтын мал ажал мүнөө хүн зониие мяхаар, һүөөр хангаха хэрэгтэ шиидхэхы үүргэ дүүргэнэ.

Гэхэ зуура, манайда мал ажал хэр зэргээр эрхилэгдэнэб, центнер мяха, һү абахын тула хэды шэнээн хүсэн гаргагданаб, тэжээл гаргашалагданаб гэжэ харабал, эндэ горитойгоор гээгдэжэ байһамнай эли болоно. Олохон колхоз, совхозуудта мал ажалай продуктнуудые абаха хэрэг эмхидхэлгэ үшөөл бирагүй, арга боломжодомнай хүрэхэгүй байна.

Тэжээл бэлэдхэлгые, тэрэнэй шанарые, хэрэглэгдэсыень үндэһэ болгон абабал (энэмнай мал ажал ашаг үрэ ехэтэйгээр эрхилэлгын шухала үрэ жэшээ болохо), гэдэжэ байһамнай гансата харагдана. Олохон түрүү ажахынуудай хүдэлмэриие шэнжэлэн, тэжээлэй хэр ашаглагдадаг байһые хаража үзөөбди. Тиихэдэмнай единицын хэмжээтэй продукци абахын тула горитой тэжээлэй дэмы гаргашалагдадаг байһаниинь элирээ. Тиигэжэ ороной бүхы колхозууд, совхозуудта үлүү гаргагдаһыень тооложо үзэбэл, угаа ехэ тоо болохо. Энээн дээрэһээ ямар тобшолол хэхэб гэхэдэ, колхозууд, совхозуудта бии байгаа тэжээлээршье мал ажалай һураггүй ехэ продуктнуудые үйлэдбэрилэн абажа болохо байна.

Нэрээшье, манайда гахайн килограмм мяха абахын тула тэжээлэй 10—12 единицэ—нормоһоо хоёр дахин ехэ тэжээл гаргашалагдана. Үхэр, шубуу шахалгада, һү һаалгада тэды шэнээн лэ тэжээл үлүүсэ гаргашалагдана.

Колхозууд болон совхозууд мал ажалай продуктнуудые юундэ багаар гарганаб гэхэдэ, нэгэн талаһаа, бардам хүрэхэ үбһэ тэжээл байнагүй, нүгөө талаһаа, бии байһан тэжээлынь ашаг багатайгаар гаргашалагдана.

Килограмм нэмэлтэ туйлахын тула манайда гаргашалагдадаг тэжээл американ фермэнүүдэйхиһээ үлүү ехэ байна гэжэ энээнэй урда тээ тэмдэглээ һэм. Эдеэлүүлгын муугаар эмхидхэгдэһэнһээ шалтагаалан, манайда мал шахалгын болзор американ фермэнүүдэйхиһээ һураггүй ута байна. Энээн дээрэһээ колхоз ба совхозууд тэжээл үлүүсэ ехээр гаргана, ажалай түлөөһэндэ, мал тэжээхэ, хараха хэрэгтэ, байра байдалда зорюулагдадаг гаргаша ехэ болоно. Шахалгын болзорые хороогоод байбал, адли байрануудта мүнөө шахагдадагһаа һураггүй олон мал байлгажа, шахажа болохо байна. Эдэ бүгэдэнһөө уламжалан юун болоноб гэхэдэ, мал ажалай продуктнуудай өөрынь үнын бүрилдэдэг гол статьянуудта хабаатай мүнгэ зөөри үлүүсэ ехээр гаргашалагдана.

Юун дээрэһээ иимэ ушар тохёолдоноб? Бүхы юумэ ажал хэрэг эмхидхэлгэһээ, мал ажалай продуктнуудые абаха хүдэлмэриин мүнөө сагай хэм хэмжээндэ хүрэжэ үшөө шадаагүй байһан дээрэһээ, энээнээ промышленна гуримаар, бэеэ дааһан һалбари болгон хүгжөөжэ шадаагүй дээрэһээмнай дулдыдана. Бидэ ажахыгаа натуральна гуримаар эрхилдэг байхадамнай удаан саг соо бүридэһэн хуушан ойлгомжо, заншалай хойшолонгые мүнөө үзэжэ байнабди. Манай хүдөө ажахы жэжэ, бутархай, гол түлэб өөһэдын хэрэглэмжэ хангадаг ажахы байһан юм. Продуктнуудые үйлэдбэрилгын хэм хэмжээн олон жэлдэ, хэдэн арбаад жэлдэ хубилдаггүй байгаа. Тиимэһээ манай кадрнууд — партийна, совет хүдэлмэрилэгшэдһөө эхилээд, мэргэжэлтэд, эрдэмтэд хүрэтэрөө — мал ажалай продуктнуудые ашаг ехэтэйгээр абаха томо үйлэдбэри эмхидхэлтын һургуули гаража шадаагүй байгаа.

Өөрынгөөл хэрэглэмжэ хангадаг, таряашадай жэжэ ажахыһаа манда үлэһэн хойшолонгууднаань мүнөө хүрэтэр хахасажа шадаадүй байнабди. Таряашан хүн продукци үйлэдбэрилхын тула хүсэ, зөөри гаргаһанаа бүридхэхэ гэжэ урдань ухаан ойндоошье оруулдаггүй байһан. Таряаша хүн альганай шэнээн газараа хахалхын тула мори баридаг; һүтэй байхын тула үнеэ хэрэглэдэг, газараа үтэгжүүлхын тула наг шэбхэ гаргадаг байһан. Үнеэниинь юундэ һү багаар үгэдэг һэм гэхэдэ, тэрэнээ моридой хогоор лэ тэжээдэг байгаа бшуу. Урдын таряашан хүн арбаад — хорёод тахяатай байдаг, тэдээндээ эды тэдыхэн орооһо хаяжа үгэдэг, теэд хэды шэнээн эдюулһэнээ тоолодоггүй байгаа. Ямар гаргаша хэгдэнэб, хэды шэнээн аша үрэ үгэнэб гэжэ тоолохо гэжэ һанадагшьегүй байһан юм.

Он жэлнүүд үнгэржэ, таряашад колхозуудта орожо нэгэдээ һааб даа. Теэд, мал ажалай продуктнуудые абалгын арга методүүд үнэндөө хуушаараа үлэһэн байгаа, тэрэнь мүнөө ажал хэрэгтэмнай нүлөөлнэ. Манайда 200—300 тахяатай ажахынуудшье бии, тэдэнээ бүдүүлиг аргаар тэжээдэг, продукцинь үригдэдэг, тиигэбэшье үндэгэлдэг тахяа бүхэнһөө 10 үндэгэн абтаа гэжэ хожомынь тоосоон дотор харуулдаг байна. Хэды гарзатай байбашье һаань, тиимэ «фермэ» барина. Капиталис ажахы хэрэгээ иимээр эрхилээ һаа—үни үгырээд, хамаг юумэһээ хахасаха, эзэниинь өөрөө хүдэлмэригүйшүүлэй зэргэдэ орохо гү, али ами наһандаа хоро хүргэхэ байгаа. Үрдилдөөн мэдхэлдээнэй хэсүү хэрзэгы жама ёһые фермер хараада абажа, юун ашагтайб, юун ашаггүйб гэжэ хараха баатай болоно. Тиигээгүй һаань, тэрээниие няза дараха бшуу. Тон бага хүсэ гаргаад, худалдагдаха продукци ехээр лэ абаха зорилготойгоор үйлэдбэреэ томодхон хамтадхаха, түсхай мэргэжэлтэй болгохо ябуулга капиталис оронуудта хэгдэжэ байдаг. Худалдагдаха продукци ехээр үгэдэг мал ажалтай болголгын, ажалай бүтээсэ дээшэлүүлгын талаар капиталистнууд ехэ амжалта туйлаа гэжэ хэлэхэ хэрэгтэй болоно.

Үрдилдөөтэ тэмсэл гэжэ манайда байдаггүй, байхашье арганьгүй юм. Манайхин социалис ажахыгаа түсэбэй ёһоор эрхилнэ. Түсэбтэ ажахымнай шэнэ техникые үргэнөөр хэрэглэхэ, үйлэдбэриие улам һайнаар эмхидхэхэ, тэрээнэй үндэһөөр ажалай бүтээсэ бүри дээшэлүүлхэ арга олгодог байна. Тиин түрүү ажахынуудай социалис гурим байгуулалтын булюу зүйлнүүдые һайнаар хэрэглэнэ, ехэ ехэ амжалта туйлана. Зүгөөр өөһэдынгөө арга боломжонуудые муугаар хэрэглэдэг колхозуудшье, совхозуудшье ашагүй бии.

Единицэ продукцида тэжээл гаргашалгын талаар, мүн мал, шубуудые түлжүүлжэ томо болгохо болзорой, тэрэшэлэн хүдөө ажахын бусад шухала зүйлнүүдэй талаар США Советскэ Союз хоёрые сасуулжа хараха бодоо һаа, тиимэ сасуудхалга манай туһада бэшэ байха юм.

Америкын Холбоото Штадуудай фермэнүүдтэ 100 килограмм хүрэтэр татадаг шэгнүүртэй гахайнуудые 5—6 һара соо шахажа таргалуулна, харин манайхин тэды шэнээн шэгнүүртэй гахайе жэл соо, энээнһээшье дээшэ саг соо шахадаг байха юм.

Нэгэ эхэ гахай дээрэ бодожо үзэхэдэ, Америкын Холбоото Штадуудай фермэнүүд жэлдээ 15 центнер гахайн мяха абадаг, харин манай ороной колхозууд болон совхозууд 4 центнер гахайн мяха абадаг байна.

Холбоото Штадуудта нэгэ тахяаһаа 200 үндэгэ абана, манай колхозууд болон совхозууд оройдоол 90 үндэгэ абана.

Манай олохон ажахынуудай мал ажалаа муугаар эрхилжэ байһые гэршэлһэн үсөөн бэшэ ондоошье баримтануудые харуулхада болоно. Малаа бидэнэр удаан саг соо тэжээнэбди, зүгөөр тиихэдэмнай мяхан бүри ехээр абтанагүй, үбһэ тэжээл үлүү ехээр гаргашалагдана, ажал хүдэлмэри, мүнгэ хэрэгсэл бүри ехээр гаргашалагдана. Тиин эсэстэ продукци үнэтэй болоно, ажахы гарзада ороно.

Бидэ иимэ ябадалаа болижо, ажал хүдэлмэреэ шадаал һаа түргэнөөр хубилган һайжаруулха ёһотойбди. Түсгаар мэргэжэлтэй болохо шэглэлые сэхэ шууд баримталха хэрэгтэй. Жэшээлбэл, шубуун ажал мэтын хүдөө ажахын һалбариие абаад үзэебди. Энэ ажалые түсгаар мэргэжэлтэй болгоходо эгээл бэлэн байдаг. Шубуун ажалые мүнөөнэй хэмжээндэ таарамаар эмхидхэн эрхилхэ гээшэ бодото дээрээ промышленна үйлэдбэри мүн. Энэмнай үндэгэ, шубуунай мяха абаха ёһотойл фабрика болоно. Шубуун ажал хадаа үнэхөөрөө болоходоо имагтал холимог тэжээлэй талаар хүдөө ажахытай холбоотой юм. Бэшэ бүхы юумэниинь — шубуунай байра, түхеэрэлгэ, шубуу алаха, элдэб юумэнүүдыень бүйлүүлан хэрэглэхэ цехүүд хадаа ёһотойл промышленна үйлэдбэри мүн болоно.

Хүн зоной эрилтые хүсэд һайнаар хангахын тула хэды шэнээн үндэгэ абтаха ёһотойб гэжэ тооложо үзэхэ хэрэгтэй. Энээнэй үндэһөөр зохихо тооной шубуунай фабриканууды[…] ха ёһотой. Мүнөө манайда шубуунай 105 фабрика […] данхай. Тэдэнэй дунда муу бэшэ предприятинуудшье […] шээлбэл, Московско областиин Глебовскэ шубуунай […] 472 мянган тахяатай юм. Үнгэрэгшэ жэлдэ энэ ф[…] миллион үндэгэ абаһан, тахяа бүхэнһөө 175—175 ү[…] һан байна. Мүнөө жэлдэ энэ фабрика 100 миллион ү[…] ха юм. Глебовскэдэл адли 300 тиимэ фабрика бии б[…] мнай, тэдэ фабриканууд жэлдээ 30 миллиард үндэгэ […] даха байна. Харин тиихэдэ үнгэрэгшэ жэлдэ оронойм[…] колхозууд, совхозууд 6.5 миллиард үндэгэ абаа һэ[…]

Шубуунай үндэгэ абаха 150 шэнэ фабрика, […] 70 фабрика байгуулха тухай шиидхэбэри бидэ нёдон[…] һэмди. Зүгөөр тус тогтоол хангалтагүйгөөр дүүргэг[…] Москвичуудшье шубуунай фабрика бариха даалгаба[…] гээгүй, дүүргэхэ гэжэ хүсэд һайнаар оролдоогүй, эн[…] шухала байһые хүсэд ойлгоогүй гээшэ.

Шубуунай томо томо фабрикануудые байгуулха за[…] эрид шууд ябаха ёһотойбди. 1963 оной январиин […] асуудалаар абтаһан тогтоол үшөөл бага байна гээшэ […] буунай фабрикануудые нилээд олоор байгуулха хэмж[…] га зохёохыень СССР-эй Госпланда даалгаха ёһотой. Т[…] раа, түс фабриканууд дээрэ үндэгэ абажа, городуудай […] эрилтые хүсэд хангаха ябадал хараадаа абаха ёһо[…]

Зохихо зэргын маягтай, зохихо зэргын шанар, зү[…] тэжээл шубуунай фабрикануудта гаргажа үгэхэ ти[…] журам тогтоохо шухала. Эдихэ юумэеэ тахяа өөрөө […] олоно бээз гэдэг хөөрэлдөөн хадаа хуушан үзэглэлн[…] таһан хооһон хөөрэлдөөн, үни дабагдажа гараһан ш[…]

Шубуунай фабрикануудые байгуулга экономическа […] шье ехэ ашагтай юм. Госпланай хүдэлмэрилэгшэдэ[…] үзэхэдэнь, 250 мянган тахяагай багтаха фабрика б[…] миллион түхэриг гаргашалагдаха юм. Теэд иимэ фаб[…] дээ 7,2 миллион түхэригэй сэнтэй 50 миллион үн[…] тонно шубуунай мяха үгэжэ байха. Энэ продукциин […] сэн 3,4 миллион түхэригэй байха, тиимэһээ 3,8 ми[…] хэригэй сэбэр олзо жэлдээ олдохо болоно. Тиин фабр[…] гада зорюулагдаһан гаргашанууд жэл хахад соо ха[…] байна. Иимэ фабрикануудые мүнөөнэй эгээл шэнэ т[…] болон научна хэмжээндэ хүрэмөөр байгуулаа һаа, […] ска ашаг олзонь бүришье ехэ болохо юм.

Шубуунай фабрикануудые хаана байгуулха ёһото[…] асуудал гарана. Орооһо таряа абадаг газартал заат[…] гуулха ёһотой бэшэ гээшэ ха. Үндэгэ абаха фабр[…] продукци хэрэглэгшэдтэ дүтэ газар баряа һаа, бүриш[…] тай байжа магадгүй. Хэрбээ хүндэ хүнгэнэйнь шэгн[…] лаар бодожо үзэхэ болоо һаа, ороoһо таряа үндэгэнэ[…] зөөгдэхэ болоно, теэд ороoһо таряа зөөхэнь бэлэн […] Харин үндэгэ иишэ тиишэнь зөөхын тула түсгаар […] хэрэгтэй, тиин холо зөөхэ болоходо үндэгэнүүдэй г[…] тула хүргэжэ байха ёһотой бшуу. Госпланай эконо[…] иигээд бодожо үзэһэн байна. Хойто Кавказай районуу[…] сква шадарай шубуунай фабрикануудта хүрэтэр оро[…] зөөхэдэ 2 миллион түхэриг гаргашалагдаха миллиар[…] дээрэ абаад жэшэхэдэ иимэ байна. Харин, жэшээнь, […] лиин хизаарһаа Москва хүрэтэр миллиард үндэгэ з[…] миллион түхэриг гаргашалагдаха болоно.

Шубуунай мяха зөөлгын талаар абажа үзэхэдэ, ба[…] байха юм. Хэрбээ Москва шадархи бройлерно фабр[…] тэжээл абаашахада, зөөлгэтэй холбоотой замай бол[…] гаргашануудынь тонно мяхан дээрэ бодожо үзэхэдэ, […] ригэй болохо, харин мяха зөөлгэдэ 150 түхэриг гарг[…] ха юм.

Шубуунай фабрика бүтээхэ, байгуулхадаа шубуу […] хэбэрилдэг америкынхидэй дүршэл хэрэглэхэ ёһото[…] заатагүй шубуунай томо томо фабриканууд дээрэл ү[…] даг байна. Зарим фабрикануудынь жэлдээ 250—250 […] үндэгэ үгэнэ. Тиимэ фабриканууд үндэгэ хэрэглэгш[…] газарта байгуулагдана. Шубуунай фабрикануудые бид[…] һал томо городуудта, промышленна центрнүүдтэ дүт[…] гуулха ёһотой болоно гээшэ хабди. Үндэгэ болоод […] мяха холо холо зөөжэ байхын орондо, тэжээлыень зөө[…] жа байһаниинь дээрэ. Тиигээ һаа бэлэншье, хүнгэнш[…]

Республиканудта шубуу үсхэбэрилхэ хэрэгые түсг[…] жэлтэй болгохо ба гулидхан томожуулха хэрэгтэй. Со[…] план энэ һалбариие бүхы оронойнай хэмжээндэ түсэ[…] гэтэй.

Үйлэдбэри эмхидхэлгэдэ горитойхон дутагдалнуудай […] гаа мүнөө үедэшье, шубуунай томо томо фабрикану[…] мэргэжэлгүй ажахынуудта орходоо хоёр дахин хям[…] үгэнэ. «Южный» совхозой нүхэр Бибик гэгшын бригаа[…] ган үндэгэнэй өөрын үнэ сэн 54 түхэригэй, бүхы […] абахада — 56 түхэригэй болоһон байна; Москва шад[…] бовскэ шубуунай фабрикада 1000 үндэгэнэй өөрын […] 58 түхэригэй болоһон юм. Харин тиихэ зуура түсга[…] жэлгүй үйлэдбэритэй олонхи ажахынуудта мянган үнд[…] 120 түхэригэй сэнтэй байна.

Бидэ яахадаа иимэ ехэ гаргаша хэхэ ёһотой болон[…] жэ асуугдаха байна. Иимэ муу үйлэдбэриһөө асасай […] рэмнай, эдеэ хоол хэрэглэгшэднай гарзада орохо ба[…]

«Баболна» (Венгри) гэжэ госхозой бройлерно фаб[…] шубуунай нэгэ килограмм мяха абахын тула 2,7 кил[…] жээл гаргашалагдана. Харин Крымскэ областиин […] гэжэ совхоздомнай шубуунай 1 килограмм мяха аб[…] 3,5 килограмм тэжээл гаргашалагдана. Манай бро[…] рикануу тэжээл үлүү ехээр гаргашална гэжэ элид[…] бии шүүмжэлээ һэм.

Бройлерно фабрикын түхеэрэлгые Америкын Холб[…] дуудһаа худалдажа абанхайбди. США-гай шубуунай […] ажахынуудһаа манай ажахы яахадаа бага показател[…] гээшэб? Тэндэ килограмм мяха абахын тула 2,02 кил[…] жээл гаргашалагдана, харин манайда 3,5 килограмм […] лагдана. Юундэб гэбэл, шубуудта үгэдэг тэжээлнай […] муу, тэрэмнай хоол болохо шухала зүйлнүүдээр дута[…] Түсгаар холимог тэжээл бэлэдхэлгын предприятину[…] гуулха ябадал эмхидхэхэ, тон олон үндэгэ абахада […] рэгтэй, мүн шубуунай мяха абаха тухай хэлэхэ болоо[…] гэнөөр томо болгоходо шухала зэргын хоолтой бүхы […] зүйлнүүдые шубуудтаа эдюулжэ байха ёһотой.

Капиталистнуудай һайн үрэ дүн туйлаад байгаа […] дэшье техническэ баһал тиимэ түхеэрэлгэтэй, шубуу […] ха, тэжээхэ аргатай байгаад, тэдэнһээ муу бэшэ ам[…] лаха зэргэтэйбди. Хэрбээ капиталистнуудһаа доошо […] байгаа һаа, ажал хүдэлмэриин муугаар эмхидхэгд[…] һээл болохо байна. Капиталис оронуудта байгуулагд[…] бүхы юумэнүүдые бидэ өөһэдынгөө ажахынуудта […] ёһотойбди. Тиигээ һаамнай муу юумэн огто үгы гэж[…] һаамнай үйлэдбэреэ бүри һайнаар эмхидхэхэдэмнай[…] ложо үгэхэ.

Бүхы юумэнүүдые бүри анхаралтайгаар хаража […] түхеэрэлгэнь үлэмжэ һайн байнаб — Венгридэхи н[…] ФРГ-һээ худалдажа абаһан немецкэ түхеэрэлгэ дээ[…] америкынхидэй түхеэрэлгэ дээрэ гү гэжэ сасуулан […] хэ хэрэгтэй. Хэрбээ фирмын һайшаал соносхол дээ[…] жо үзэхэ болоо һаа, америкынхидэй түхеэрэлгэ үлү[…] сэтэй гээшэ ха. Зүгөөр эдэ бүгэдые һайса бодожо, […] үзэхэ хэрэгтэй гэжэ дабтан хэлэнэб.

Индейкэ шубуудые бүри олоор үсхэбэрилхэ тухай […] хэ хэрэгтэй. Иимэ шубуудые дуратайгаар үсхэбэрил[…] шэд манайда бии юм. Индейкэнүүдые үсхэхэдэ ехэ […] жэ тэдэ хэлэдэг. Энэ шубуунай мяханиинь угаа ам[…] оронуудта үндэгэ, тахяагай мяха үйлэдбэрилэн аба[…] най мяха багашагаар үйлэдбэрилжэ абадаг, юундэб […] мяхан диетическэ нарин хоол гэжэ тоологдодоггүй, д[…] эдихэ гэжэ хараалагдадаг, харин индейкын мях[…] ческэ нарин хоол гэжэ тоологдодог байна.

Манай ороной зарим районуудта индейкэнүүдые […] бэридэг ажахынууд бии. Киевэй областиин Стари[…] най фабрика үнгэрэгшэ жэлдэ 250 мянган индей[…] һэн. Зүгөөр иимэ ажахынууд мүнөө дээрээ үсөөн б[…]

Шубуунай ажахы эрхилэлгын бүхы ажалые зо[…] үзэхэ, үндэгэ, шубуунай мяха абалгые промышлен[…] эмхидхэхэ хэрэгтэй.

(Үргэлжэлэлынь 3-дахи нюурта)

БУРЯАД ҮНЭН
2-дохи нюур.
1964 оной апрелиин 28.

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОХО ГЭҺЭН ПАРТИИН ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ

(…ргэлжэлэл. Эхиниинь 1-дэхи, 2-дохи нюурта)

…йлэдбэриин хэмжээнтэй тааруулан, хэды шэнээн капитало… хэрэгтэйб, хэр туһатай байхаб гэжэ бодожо үзэхэ ёһо…

…хэрэгтэй гүрэн түрын ехэ шухала удхатай шанартай байһан …ээ шубуунай фабрикануудые индустриальна барилгын …эр богони болзорто бүтээхын тула тэдэнэй барилгые …ай Госстройн барилгын зургаануудта даалгаха ёһотой …

…эмхи зургаануудай хүдэлмэринь бүри тодорхой һай… ашагтайгаар эмхидхэгдэхэ зэргэтэй. Шубуу үсхэбэрилгын …институтуудай хажуу тээшээ гаргагдашаһаниинь, үйлэд… шухала үнэтэ һайшаал, дурадхалнуудые үсөөн үгэдэг …нь гэмшэлтэй. Энэ хадаа институтуудай хүдэлмэри… үйлэдбэритэй бага холбоотой байһые гэршэлнэ. Тэ… үйлэдбэриин үндэһэ һууринь шубуу үсхэбэрилгые эмхид… …нэй хэмжээндэ хүрэнэгүй. Шубуу үсхэбэрилгын на… …томо центртэй болохо, тэндэ научна хүдэлмэриһөө гадна, …дрнуудые бэлэдхэхэ хэрэг эмхидхэн бэелүүлхэ хэрэгтэй …ха.

…лэн гахайн мяха абалгые тусгаар мэргэжэлтэй болго… …дхан нэгэдүүлхэ ёһотой. Гахай үсхэбэрилхэ ажалые …промышленна үндэһэ һуури дээрэ табижа болохо юм. …шахаха тухай эндэ хэлэнэб.

…рикын нэгэ фирмын эзэн господин Джордж Финли гэгшэ …манай оронoop ябахадаа, мүнөө үедэ США дотор гахайн …абалга гахай шахаха тусгаар предприятинуудта сугла… …данхай гэжэ тэрэ хөөрөө һэн. Тэдэ предприятинуудта зо… …, технологи, холимог тэжээлэй рецептура зохёогдонхой, …хүдэлмэриие оньһожоруулха арга олгодог зохихо зэргын …рэлтэ бэлэдхэгдэнхэй юм. Гахайн мяха үйлэдбэрилхэ фаб… …далдажа абагты гэжэ энэ господин манда дурадхаа юм. …фабрикадань гахай шахаха технологи иимэ:

- …бүтээсэнь — жэлдээ 250 мянган гахай;
- …шахажа таргалуулха сагынь — 100 килограмм шэгнүүр… …лоторнь 165—175 үдэр үнгэрхэ болоно.

…гахайгаа байлгаха, тэжээхэ сагынь гурбан үетэй:

- **…дахи үень** — таараха зэргын нормоор тэжээхэдэ 45—55 …соо поршоонхонуудые түлжүүлхэ;
- **…дугаар үень** — тааpaxa зэргын нормоор эдижэ шадаха …60 үдэрэй туршада тон һайнаар шахаха;
- **…дахи үень** — багашаг нормоор 60 үдэрэй туршада ша…

…лалгын 3-дахи шатада нормыень юундэ бага болгоноб гэ… …а үедэ гахайгаа хэм хэмжээгүй ехээр эдеэлүүлхэдэ эко… …ческа талаараа ашаг туһагүй болохо байна. Тэжээлэй еди… дээрэ абажа харабал, энэ ушарта гахайн шэгнүүр бага …, бага туһатай байха болоно.

…технологиин ёһоор, протеин болон бусад бодосуудые ху… …эрэглэжэ, тэжээл гаргашалхада килограмм нэмэлтэ мяха …тула 3 килограмм тиимэ тэжээл гаргашалагдаха боло… …центнер гахайн мяха абалгада 1 час 20 минута гаргаша… …а.

…ай шахалгые эмхидхэлгэ бройлерно үйлэдбэритэй адлир… …м. Поршоонхо түлжүүлгэһээ эхилээд, ветчина, бекон гү, …гахайн юрын мяха мэтые орёожо бэлэн болгохо хүрэтэрөө, …ажалынь фабрика дээрэ хэгдэнэ.

…фабрика холимог тэжээл бэлэдхэхэ цехтэй, үүсэлдэг …ой, мяха хүргэдэг цехтэй байна.

…ы үлөөдэһэ хаядаһануудын үүсэлдэг заводһоо дам… …лдэб юумэнүүдыень буйлуулан хэрэглэхэ цехтэ оро… …эндэ үлөөдэһэ хаядаһануудай зариманиинь дахинаа тэжээл …дожо буйлуулагдадаг, нүгөө зариманиинь үтэгжүүлгэ бол… …г юм. Үдэр бүри мянган гахай үүсэлэгдэнэ.

…рикын 250 мянган гахайе оройдоол 126 хүн …һалжа байдаг. Энэ тоодо холимог тэжээлэй заводой …фришэд, ветеринарна алба хэгшэд, научна хүдэлмэрилэг… …ролдсоно. Бүри тодорхойгоор хэлэхэ болоо һаа, тус фаб… …а иимэ хүнүүд ажаллана:

…равляющи	—1
…еринар	—1
…еринарай туһалагшад	—3
…литэй болоһон гахайнуудай байра хангагшад	—21
гахайнуудай түрэхэ байра хангагшад	—42
поршоонхо тэжээдэг байра хангагшад	—8
гахай шахадаг байра хангагшад	—8
…рилизациин бригада	—3
…ай ашаха бригада	—3
…б ажал хэдэг бригада	—3
…ническэ талаар хангагшад	—2
…рта гахай харууһалагшад	—2
…эн	—1
…учна шэнжэлэгшэд	—2
…лимог тэжээлэй заводто ажаллагшад (хоёр халаанай)	—12
…анай машинаар тэжээл зөөхэ жолоошод	—4
…хэ зөөгшэд	—10

…ай шахалгада оройдоол 8 хүнэй ажалладагынь онсо …шанартай байна.

…ай хадаа гахайн мяха ёһотойл промышленна аргаар …рилгэ мүн гэжэ харагдана.

…н мяха абалгада манайда зарим тэды онсо өөрэ зүйл… …ии байха гээшэ ха. Америкынхид гахайгаа ехэнхидээ хуу… …жээлээр шахана, энэнь үйлэдбэриие эмхидхэлгын талаар …эл буйлуулха, эдеэлүүлхэ, байрануудыень сэбэрлэхэ …ажалай оньһожоруулгын талаар абажа үзэхэдэ, хуурай …ээр эдеэлүүлгэ тон ехэ ашаг туһатай байна. Бидэнэр …тарянһаа гадна, мүн хартаабха, свёкло болон бусад шэ… …тэжээлнүүдээр гахайгаа шаханабди. Ороoho тарягаар ду… …байһан дээрэһээ бидэ саашадаа саахарай свёкло, хар…, морхооб гахайнуудтаа үгэхын тула бүри ехээр тариха, …ада холимол силос ехээр хэрэглэхэ болоно гээшэ хабди. …о таряа улам ехээр абадаг болохо тумамнай гахай ша… …холимог тэжээл бүри ехээр үгтэдэг болохо байна. Ороо… …агаар хүсэд хангагданхай ажахынуудта мүнөөнһөөшье …гахайнуудаа хуурай тэжээлээр эдеэлүүлхэ ябадал эм… …дэ болохо хаяа. Ондо ондоо тэжээл үгэхэдэ гахайн мя… …та экономическа талаараа ямар аша туһатай байхаб гэ… …дожо үзэхэ хэрэгтэй.

…да эдюулхэдэ эгээл ашагтай холимог тэжээлнүүдэй ре… …зохёохо, тиимэ тэжээл бэлэдхэлгые эмхидхэхэ, мяха, бекон, …абахын тулада гахай шахахадаа хаана, ямар тэжээл гол …нь байхаб гэжэ тодорхойлхо хэрэгтэй. Мяха абахаар гахай …үлхэ зоно тодорхойлхо, поршоонхо үсхэбэрилхын тула …онуудые үсхэжэ, шахадаг газарнуудые хангахын тула …уудые байгуулха ёһотой. Тэжээл, ажал багаар гар… …, ашаг олзо ехээр олохын тула баһал эрхим һайн, …ашагтай туһатай жэшээнүүдые халан абаха хэрэгтэй. …н шэглэлые үндэһэ болгон, гахайн мяха үйлэдбэрил… …гэ, хоёр гү, али гурбан технологи шэлэжэ абаха, …ра зоргоороо болодог ябадалай гарахагүйн тула тэдэ …нуудые хүтэлбэри болгон баримталха ёһотой. Тии… һаа, колхозой түрүүлэгшэ бүхэн, совхозой директор бү… …ынгөө дураар боложо, тулюурхан арга хэрэглэнэ. Мал …рхилхэ элдэб аргануудые зохёоно, тиин эсэсэй эсэстэ …рэ муугаар эмхидхэнэ.

…мышленна ёһоор гахай үсхэбэрилгые эмхидхэхэ хэрэгтэ …ехэхэн харюусалгатай. Тэдэнэр хадаа бодото байда… …лгагдан батадхагдаһан өөһэдынгөө һайшаал, дурадхал… …оруулжа байха ёһотой.

…үгөөр хэлэхэдэ, экономикые гүнзэгы һайнаар шудалжа …өрынгөөшье, мүн хилын саанахиншье эрхим дүй дүршэ… …Америкын Холбоото Штадуудай, Англиин, Германска …тическа Республикын, Баруун Германиин, Даниин бо… …сад зарим оронуудай дүй дүршэлые халян абаха ушартай …Тэдэ оронуудта гахайн мяха абалга дээдэ хэмжээндэ хүр… …ай.

…ту үсхэбэрилхэшье, гахай үсхэбэрилхэшье ажал эрхил… …үлтэр һайжаруулха, шуһа холихо, ондо ондоо үүлтэр… …холихо хэрэгтэ ехэхэн анхарал табигдаха ёһотой.

…ажахын эдэ һалбаринуудые бүри ашагтай һайнаар …тулада хими, биологиин, хүдөө ажахын бүхы наукын …нууд ашаглагдаха зэргэтэй

…ажахын тон шухала һалбари бологшо һү, мяха үгэдэг …лые баһал тусхай мэргэжэлтэй болгохо хэрэгтэй бай… …тусхай мэргэжэлтэй совхозуудые бидэ бии болгоод, …байнхайбди. Мүн колхозуудыешье тусхай мэргэжэл… …о, һү, мяха үгэхэ талаар али нэгэн зонын эрхим …ы байдалые ашаглаха хэрэгтэй. Эмхидхэлэй талаар, хүтэлбэриин талаар һү, мяха үгэдэг мал ажалые нэгэ управлениһээ хүтэлбэрилүүлдэг болгохо хэрэгтэй гээшэ ха. Мүн энэ һалбариин орёо бэрхэтэй байдагые баһал хараадаа абаха ёһотой болоно ха. Олон ондоо янзын зононуудтай, хүрьһэтэй, климадтэй манай орон дотор һү, мяха үгэдэг мал ажалые ямар нэгэн гансал аргаар, гансал маягаар эмхидхэхэнь бэрхэтэй юм. Гэбэшье үйлэдбэриин зоно бүхэндэ үлэмжэ зохихо зүйлыень тодорхойлхо, манай ажахынуудай шадаал һаа ехэ экономическа ашагтайгаар эрхилэгдэхын тула малаа харууһалха гурим зохёохо хэрэгтэй. Энэмнай орёо асуудал гээшэ. Энэ талаар эрдэмтэдтэй, мэргэжэлтэдтэй, практигуудтай зүбшэн хэлсэхэ ёһотой байна.

Мяха, һү үгэдэг мал ажал эмхидхэхын тула фермэнүүдые, илангаяа мал шахалгые, комплексноор хангагдадаг болгохо гээшэ хабди. Механизаторнууд хадаа тэжээл үйлэдбэрилдэг, мүн тэдэнэр мал шахадаг байха зэргэтэй болоно.

Һайн силосгүйгөөр үнеэд ехэ һү үгэхэгүй, харин механизаторнууд адууһа малаа силосоор хангаха ёһотой. Силос тухай хэлэхэ зуураа, иимэ асуудалда тогтохо хүсэлэнтэй һэм. Силос дараха хэрэгтэ бидэнэй үлэмжэ һайнаар хандаха саг тулажа ерээ. Силос дарахын тулада тусхай түхеэрэлгэнүүдтэй болохо хэрэгтэй гээшэ ха. Америкын томо фермэнүүдтэ, жэшээнь, бетон оёортой траншейнүүд соо силос дарадаг байна. Иимэ траншейнүүд соо дарагдаһан силос үнэндөө бүрин һайнаар хадагалагдадаг. Манай ороной олохон колхозуудта газар дээрэ обоолжо силос дараха арга дэлгэрэнхэй. Энэ арга үлэмжэ хямда сэнтэй, иимэ аргаар силосые ямаршье поли дээрэ даража болохо юм. Зүгөөр зарим мэргэжэлтэдэй баталамжын ёһоор, газар дээрэ обоолжо силос дарахада, тэрэнэй 30 процент шахуунь хаягдашадаг байна. Мүнөө манайда дутамаггүй хүрэхэ хэмжээнэй цемент бии, бүхэ, һайн шанартай траншейнүүдые барижа, тэдээн соогоо силос дарадаг болоо һаа дээрэ гээшэ ха. Тиигээд байхада иимэ түхеэрэлгэнүүд олон жэлдэ хэрэглэгдэдэг байха, гаргашаяа богони саг соо харюулха бшуу. Эдэ бүгэдые шэнжэлхэ хэрэгтэй.

Һү-мяханай мал ажал эмхидхэхэ талаар бии байгаа дүй дүршэл шэнжэлхэ, бии байһан бүхы һайн юумые колхоз, совхозуудта заабарилан зууршалха, эрхэ байдалһаань дулдыдуулан, мал харууһалха ямар аргань: нэгэ ушарта малаа байра соо байлгажа харууһалха, нүгөөдэ ушартань холимол арга хэрэглэжэ, малаа байра соо байлгаха, мүн бэлшээриеэ хубаарилан таһалжа адуулха мэтын али аргань үлэмжэ ехэ ашаг үрэтэйб гэжэ зүбшөөл үгэхэ хэрэгтэй. Жэшээлхэдэ, Латвиин, Литвагай, Эстониин олохон колхоз, совхозууд бэлшээриеэ хубаарилан малаа адуулжа дүршөөд, һүнэй мал ажал муу бэшээр эмхидхэнхэй. Зүгөөр адууһа мал һайнаар харууһалха, һү, мяха ехээр абаха арга олгодог эгээл ашаг үрэ ехэтэй онол арга ажахы бүхэнэй өөрынгөө зоно нютагта хэрэглэхын тулада эдэ бүхы зүйлые бодото байдал дээрэ шалгаха, тооложо үзэхэ, нарин нягтаар туршан хэрэглэхэ хэрэгтэй.

Һү-мяханай мал ажал эмхидхэхэ хэрэгтэ тугалнуудые түлжүүлхэ гээшэ шухала удха шанартай. Манайда тугалнуудта сэбэр һү уулгаха, тугалнуудые заядажа хүхүүлхэ ябадал үргэнөөр хэрэглэгдэдэг, харин искусственна һүн хэрэглэгдэдэггүй шахуу байха юм. Колхоз, совхозууд тугалнуудта уулгахын тулада туйлай ехэ сэбэр һү гаргашалдаг, тэрэнэй эсэстэ худалдадаха һүн бага болошодог байна. Эдэ бүгэдые шэнжэлжэ үзэхэ хэрэгтэй, ажахыгаа эрхим һайнаар эрхилдэг болохо тухай юрэ уряалаад байхагүй, харин ажабайдалда шалгагдаһан, эрхим һайн, үнэхөөрөө түрүү зүйлнүүдые нэбтэрүүлхэ шухала. Энэ зоно нютагта зууршалагдаһан гурим эгээл һайн, гаргаша багатай, ашаг олзотой юм гэжэ ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд батаар этигэнхэй байха ёһотой.

Хонин ажал хүгжөөхэ тухай хэдэн ажаглалта хэхэмни. Энэ хадаа экономическа талаараа ажахын эгээл ашаг олзотой һалбари болоно. Хонин ажал нооһо, хямда сэнтэй мяха үгэнэ ха юм. Манай эндэ дүй дүршэл бии, хони үсхэбэрилдэг һайн ажахынууд, илангаяа Казахстанда, Дунда Азида, Сибирьтэ бии. Хойто Кавказ, Украинашье баһал хони үсхэбэрилдэг томо ажахынуудтай. Энэ һалбариин талаар эрдэмтэд аша үрэтэй ехэ хүдэлмэри хээ, ашаг шэмэ ехээр үгэдэг хонидой үүлтэрнүүдые бии болгоо.

Теэд хониной ажахыдашье бааза бүдүүлигээр ажалладаг баримтанууд яһала олон гэлтэй. Зарим колхоз, совхозууд хонин ажалаа хэдэн олон жэлэй урда тээ эрхилдэгтээл адляар тэрэнээ эрхилжэ байдаг, имагтал сагай уларилай таатай һайн эрхэ байдалда найдаад, хэрэгтэй болохо үбһэ тэжээл бэлдэдэггүй, байра байдал түхеэрдэггүй байха юм. Энээнэй эсэстэ хонин ажалда горитой хохидол ушаруулагдана. Хонин ажалда нэн түрүүн дутамаггүй үбһэ тэжээл бэлдэхэ зорилго шиидхэхэ, байра болон худагуудые бариха, бэлшээриеэ һайжаруулха хэрэгтэй.

Оронойимнай түбэй болон баруун-хойто районуудта хонин ажалда буруугаар хандадаг болошонхой. Эндэ романовска хонидые үсхэбэрилхын тулада муу бэшэ эрхэ байдал бии. Эдэ хонид ёһоор һайн нооһотой арһа, нооһо үгэдэг. Энээнһээ гадна, романовска хонин олон хурьга түрэдэг, дүрбэн хурьга хүрэтэр түрэдэг байха юм. Тиимэһээ мяха абахыншье тулада эдэ хонидые барихада аша туһатай. Үүлтэртэ романовска хонидые худалдыт гэһэн гуйлтатайгаар финнүүд бидэндэ дэмы хандаагүй ёһотой. Бидэнэр синтетическэ материалнуудые улам саашадань хүгжөөн үйлэдбэрилнэбди. Дулаан хубсаһа оёхын тулада синтетикэтэй хамта шэрүүн нооһон үргэнөөр хэрэглэгдэжэ болохо байна ха юм. Хэнэйшье мэдэһээр, иимэ хубсаһа англиинхид оёдог, бидэ шэрүүн нооһо болон искусственна материалнуудаар хэгдэһэн дулаан дэгэлнүүдые морягууд, танкистнуудта хэдэг гээшэбди. Манай эндэхи шэмэрүүн хүйтэн үбэлэй эрхэ байдалда үнэтэй дэгэл оёхын тулада тиимэ хонидые бариха гээшэ илангаяа шухала. Романовска хонидой үнэтэй арһан ёһоор лэ һайн гээшэ, тэрэ хадаа Россида хододоо суурхадаг байһан, мүнөөшье ехээр хэрэглэгдэдэг.

Хонин ажалда өөрын системэ зохёон байгуулжа, тэрэниие зууршалха, энэ һалбариие хүгжөөгты гэжэ юрэ миил уряалангүй, харин хонишодые бэлэдхэхэ хэрэг бодотоор эрхилдэг болохын, түрүү онол аргануудые нэбтэрүүлхын тулада учебнигүүдые хэблэн гаргаха хэрэгтэй.

Мал ажалай продуктнуудые абаха хэрэг эмхидхэхэ талаар өөрынгөө бэшэг соо хэлэхэ гэһэн эгээн шухала зарим асуудалнуудни энэл даа. Мал ажал — хүдөө ажахын эгээл орёо, эгээл хүндэ һалбари мүн гэжэ үшөө дахин хэлэхэ байнаб. Бидэнэр эдэ бүгэдые хараадаа абаха, хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо талаар нээгдэһэн шэнэ арга боломжонуудые зүбөөр хэрэглэхэ, энэ һалбариие хайшан гээд эгээл ашаг үрэ ехэтэй болгон хубилгахаб гэжэ бодомжолхо уялгатайбди.

Энэ талаар тэжээл шиидхэхы удха шанартай. Мал ажал болон шубуунай ажахы гээшэмнай имагтал ороoһоной ажахын үлэгдэл дээрэ, бүдүүн тэжээл дээрэ, саахарай свёклын үлэгдэл, бурдууг гэхэ мэтэ хүдөө ажахын түүхэй эд буйлуулгын үлэгдэлнүүд дээрэ эрхилэгдэдэг һалбаринууд юм гэһэн буруу ойлгомжоһоо хахасаха хэрэгтэй. Мүнөө үеын фермэнүүд хадаа үндэгэ, шубуунай мяха, гахайн мяха, бекон, үхэрэй мяха, һү абадаг өөрын шэнжэтэй промышленна предприятинууд болохо зэргэтэй. Иимэ предприятинуудта хэрэглэгдэхэ тэжээл гээшэмнай ямаршье заводто хэрэглэгдэдэг түүхэй эдтэй тон адли бшуу.

— Бидэндэ мал ажалай хэды шэнээн, ямар зүйлэй продуктнууд: үхэрэй мяхан, гахайн мяхан, бекон, үндэгэн, шубуунай мяхан (тахяагай, нугаһанай, тэрэшэлэн диетическэ эдеэ хоолдо орохо дальбараануудай мяхан) хэрэгтэйб гэжэ тоолохыень;

— элдэб зүйлэй мяха эгээл зүбөөр тааруулан абадаг болохые тодорхойлхыень;

— тиихэ зуураа, хүн зоной хэрэглэмжэ, мүн тэжээлые эгээл ашаг үрэтэйгөөр хэрэглэхэ ябадал харалсан, элдэб янзын мяха зүбөөр тааруулан абадаг болоһон бусад оронуудай бодото дүй дүршэл хараадаа абахыень СССР-эй Госпланай хүдэлмэрилэгшэдые гуйгаа һэм.

Хэрэгтэй соонь мяха абадаг болохын тулада бидэндэ хэды шэнээн, ямар тэжээл хэрэгтэй болохоб гэжэ Госплан мүн лэ тооложо гаргаха ёһотой. Тиихэ зуураа, шубуудай, тэрэшэлэн гахайнуудые шахан таргалуулха фабрикануудай тэжээл заабол холимол шэнжэтэйгээр бэлэдхэгдэхэ ёһотой гэжэ хараадаа абаха хэрэгтэй.

Энэ ушар холимол тэжээл гаргадаг промышленностьда ехэ эрилтэнүүдые табина. Мүнөө холимол тэжээл гаргадаг манай заводууд эрхим шанартай тэжээлэй оронсо бутаруулагдаһан ороoһо гү, али хэдэ янзын ороoһо тарияанай холисо гаргадаг байна. Адууһа малай болон шубуудай түрэл бүхэндэ тааруу һайн шанартай тэжээл үйлэдбэрилхын тулада элдэб янзын нэмэлтэ тэжээл промышленна аргаар үйлэдбэрилхэ ябадал эмхидхэхэ хэрэгтэй.

Бидэ ороoһо таряа үшөөл батаар абанабди. Ушар иимэһээ химиин промышленностьда зорюулагдаха капитальна һомололгын мүнгэ зөөри ехэдхэхэ тухай, хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо тухай шиидхэбэринүүд ЦК-гай декабриин болон февралини Пленумүүд дээрэ абтаа һэн. Эдэ бүгэдэ нэн түрүүн хүдөө ажахын үйлэдбэриин үндэһэ һуури бологшо ороoһо таряа ехээр абадаг болохо хэрэгтэ зорюулагдана. Ороoһо таряанай ехээр абтаад байбал, мал ажал хүгжөөхын тулада, мяха, һү болон бусад продуктнуудые ехээр абадаг болохын тулада һайн үндэһэ һуури табигдаха бшуу.

Хэрбээ мүнөөшье бии байһан тэжээлээ бүри ашаг үрэ ехэтэйгээр хэрэглэбэл, мал ажалай талаар һураггүй һайн үрэ дүнгүүдые туйлажа боломоор. Томо капиталис ажахынуудай, илангаяа Америкын Холбоото Штадуудай болон Баруун Германиин ажахынуудай, баталан харуулһанай ёһоор, тэжээлэй ашаг үрые эрид дээшэлүүлжэ болохо юм. Нэгэ килограмм гахайн мяха абахын тулада тэндэ 3—5 килограмм тэжээл гаргашалдаг, харин манайда—10—12 килограмм болошодог. Манай арга нөөсэнүүд энэ гээшэл! Тиимэ болохолоороо, ороoһо таряа абаха талаар туйлагдаад байһан мүнөө үеын хэмжээндэшье мал ажалай продуктнуудые хоёр дахин ехээр абажа боломоор. Зүгөөр энээниие бэелүүлхын тулада мал үсхэбэрилхэ ажахыгаа горитойгоор шэнэдхэн хубилгаха, жэжэ ажахын байдалһаа ут залгамжалан абаһан заншал дадалнуудһаа арсаад, бүхы шэнэ юумые хэрэглэдэг болохо хэрэгтэй. Капиталис томо ажахынуудтахи гахайн мяха абадаг технологиие тэрэ хэбээрнь халан абаха, тэдэнэй дүй дүршэлһөө бүхы үнэтэй һайн зүйлыень абаха, гахайнуудые шахан таргалуулдаг мүнөө үеын предприятинуудые байгуулхын тулада хэрэгтэй болоо һаань, фабриканууд гү, али лицензинүүдые худалдажа абаха шухала. Энэ хэрэгтэ гаргашалагдаһан гаргашанууд өөрыгөө ехэдээл һаа хоёр жэл соо харюулха байха гэжэ батаар этигэнэб.

Экономическа зарим районуудай промышленна хүгжэлтын саашанхи хараа түсэбүүдые хараадаа абалсан, мал ажалай продуктнууд болон тэжээлые тэдэнэй хэды шэнээнээр хэрэглэхэ байһые тодорхойлхо хэрэгтэй. Экономическа шухалын шухала районуудта 1970 ондо ямар малай, хэды шэнээн мяхан, һүн хэрэгтэй болохоб гэжэ тодоруулха шухала.

Оронойнгоо промышленна хүгжэлтын болон хэрэглэмжын ургалтые хараада абалсан, шубуунай фабриканууд, гахайнуудые шахан таргалуулха фабриканууд, мүн һүнэй совхозуудые орон дотороо зүбөөр хубаарилан байгуулха ябадал мүн лэ тодорхойлхо хэрэгтэй. Тиихэдээ энэ үйлэдбэриие продукт хэрэглэгшэдтэ дүтэ байхаар бариха шухала.

Хэрэгтэй хэмжээнэй гахайн мяха, үхэрэй мяха, хониной мяха, шубуунай мяха абахын зорилгоор шахан таргалуулагдаха хэды шэнээн олон залуу мал барихын тулада хэды толгой эхэ мал хэрэгтэй болохоб гэжэ бидэ мэдэхэ ёһотойбди.

Малай ажахые шэнэдхэн хубилгахада, мэдээжэ мүнгэ зөөри гаргашалагдаха гээшэ ааб даа. Эдэ гаргашануудые бүри тодорхойгоор тоолон гаргаха хэрэгтэй; холимол тэжээл үйлэдбэрилхэ хэды заводууд манда хэрэгтэй болохоб; үндэгэ, шубуунай мяха абаха, гахайнуудые шахан таргалуулха хэды, ямар фабриканууд хэрэгтэй болохоб гэжэ тоолохо; тэдэниие ямар районуудта барихаб, энэ хэрэгтэ хэды шэнээн мүнгэ зөөри гаргашалагдахаб гэжэ тоолон гаргаха хэрэгтэй.

Эдэ бүхы асуудалнуудые гүнзэгыгөөр шэнжэлхэ, һайса бодожо үзэхэ хэрэгтэй, тиигээд лэ байхадаа, өөһэдынгөө арга боломжонуудые эли бодо хараха бшуубди. 1970, 1975, 1980 онуудта хэды шэнээн мал ажалай продуктнууд хэрэгтэй болохоб гэжэ тооложо гаргаха хэрэгтэй. Хэгдэхэ хүдэлмэриин али бүхы хэмжээе, мал ажалай продуктнуудые ашаг үрэ ехэтэйгээр промышленна аргаар үйлэдбэрилхэ ябадал эмхидхэхэ зорилгонуудые шиидхэхэ бодото замуудаа эли тодоор тобойсо харахын тулада эдэ бүхы зүйлые ёһоор лэ шэнжэлжэ үзээбди.

Шэнэ эрхэ байдалда мал ажалые хүтэлбэрилдэг гуримые үндэһөөрнь шэнэдхэн хубилгаха баатай болонобди. Хүтэлбэрилгын гурим зохёон байгуулхадаа, мал ажалай һалбари бүхэниие, мал ажалай продуктнуудые абаха түхэл янза бүхэниие хараадаа абаха ёһотойбди.

Жэшээ болгон, промышленна аргаар гахай үсхэбэрилхэ хэрэг абаһууб. Гахай үсхэбэрилдэг ажахынуудые хайшан гээд хүтэлбэрилдэг болоптойб? Гахайн ажахын талаар союзно-республиканска гү, али республиканска управленинүүдые байгуулалтай гээшэ ха. Энэ управлениин ажахынуудта түрэл түрэлөөрнь: мяханай, саалын, мяха-саалатай гахайнуудые шахан таргалуулха хэрэг нэгэдхэн эрхилэлтэй бологдоно. Совхозууд болон фабрикануудые шахан таргалуулха поршоонхонуудаар хангажа байха ажахынууд эндэ байха ёһотой.

Мал ажалые шэнэдхэн хубилгаха бүхы хүдэлмэреэ тусхай мэргэжэлдэ оруулха ябадалһаа эхилхэ хэрэгтэй гэжэ үшөө дахин дабтаха байнаб. Тиигээгүй һаа, колхоз, совхозууд хүгжэнгүй, нэгэл газартаа байха, мал ажалаа мүнөө үеын хэмжээндэ хүрэмөөр хүгжөөжэ шадахагүй бшуу.

Мүнөө үеын эрхэ байдалда шубуунай мяха, үндэгэ, гахайн мяха, үхэрэй мяха гэхэ мэтэ продуктнуудые имагтал промышленна үндэһэ һуури дээрэ үйлэдбэрилдэг болохо гээшэ бидэндэ амин шухала болонхой.

Тусхай мэргэжэлтэй гахайн ажахынуудта байгуулагдаха хүтэлбэрилгын бүридэл тухай энээнэй урда тээхэнэ хэлээ һэм. Мал ажалай бусад ажахынуудые хүтэлбэрилхэдөөшье мүн лэ иимэ замаар дабшаха хэрэгтэй, республиканудта—Хүдөө ажахын продуктнуудые абаха, бэлэдхэхэ министерствэнүүдтэ — управленинүүдые байгуулха гэхэ гү, али шубуунай мяха, үндэгэ абаха талаар союзно-республиканска управленинүүдые байгуулха, тэрэшэлэн мяха-һүнэй ажахынуудые хүтэлбэрилхэ управлени байгуулха хэрэгтэй. Мяха-һүнэй ажахынуудые үхэрэй мяха абадаг ажахынууд ба һү абадаг ажахынууд болгон хубаарилһанай хэрэггүй гээшэ ха.

Эрдэм наукын, бодото байдалай туйлалтануудай үндэһэ һуури дээрэ союзно-республиканска управленинүүд барилгын талаар, мал болон шубуудые харууһалха ажал оньһожоруулха талаар ямар нэгэн стандартнуудые зохёохо, мүн нэгэн адли тэжээлэй рационуудые зохёон табиха уялгатай. Эдэ управленинүүд ажахыда мал ажалай продуктнууд — шубуунай мяха, үндэгэ, гахайн, үхэрэй мяха, һү мүнөө үеын эрдэм наукын, техникын талаар туйлагдаһан хэмжээндэ хүрэмөөр абаха ябадал хангаха, энээнэй түлөө республикын правительствын, Советскэ Союзай правительствын үмэнэ харюусаха уялгатай.

Иимэ бүридэлтэй управленинүүд, хэрбээ мал ажалые бүхы дээрэнь абаа һаамнай, ами амяраа шэнгеэр зарим нүхэдүүдтэ харагдажа магад. Теэд тусхай мэргэжэлдэ ороод байһан эрхэ байдалда энэ хадаа оройдоол газаа талаһаа ами амяраа шэнги байха. Үнэхөөрөө нигэжэ ами амяраа байха ябадал тусхай мэргэжэлдэ ороогүй байһан эгээл мүнөө үедэ манайда үзэгдэнэ, тиимэ болохолоороо, мал ажалай һалбари бүхэниие тодорхойгоор хүтэлбэрилнэгүй бшуубди.

Мал ажалай продуктнуудые абаха хэрэг промышленна үндэһэ һуури дээрэ табихын тулада мүнөө эгээл таатай зохид эрхэ байдал байгуулагдана. Бидэнэр хүдөө ажахыгаа ашаг ехэтэй болгожо байнабди, минеральна үтэгжүүлгэнүүд улам ехээр үйлэдбэрилэгдэнэ, ургаса дээшэлхэ байха, мал ажалай хэрэглэмжэдэ үгтэхэ ороoһо тарян ехээр абтаха байха.

Зүгөөр энэмнай мал ажалыешье ашаг ехэтэй болгохо, үйлэдбэриинь оньһожоруулха, ажалай гаргашые бага болгохо, тэжээлэй гаргашые хороохо ба бусад хэмжээнүүдые абаха хараа шугам эрид шууд баримталха ёһотойбди гэһэн удхатай.

Эндэ хэлэгдэһэн асуудалнуудаар республикануудта һайса бодомжолжо үзөөд, һанамжануудаа хэлэхэ, өөһэдынгөө дурадхалнуудые оруулха хэрэгтэй байна.

КОЛХОЗ, СОВХОЗУУД БОЛОН ҮЙЛЭДБЭРИИН УПРАВЛЕНИНҮҮДЫЕ ҺАЙН МЭРГЭЖЭЛТЭЙ КАДРНУУДААР БЭХИЖҮҮЛХЭ ТУХАЙ

Гээгдэнги колхозуудай экономикые хүгжөөн дэбжээхэ хэмжээнүүд тухай тогтоол КПСС-эй ЦК, СССР-эй Министрнүүдэй Совет һаяшаг абаһан байна. Эдэ ажахынуудта туһалхын тулада гүрэн туйлай ехэ мүнгэ зөөри, материальна эд хэрэгсэлнүүдые таһалан үгөө. Хэрбээ гээгдэнги ажахы бүхэнэй хүдэлмэриие партийна организацинуудай, үйлэдбэриин управленинүүдэй хиналта дороо абаагүй һаань, дүй дүршэлтэй эмхидхэлшэдые шэлэн олоогүй һаань, эдэ бүхы туһаламжа ёһотой ашаг ерэ үгэхэгүйдөө болохо гэжэ һэжэглэхэ байнаб.

Кадрнуудые шэлэн олохо, ажахынуудай хүтэлбэрилэгшэд, агрономууд, зоотехнигүүд, бригадирнууд, механизаторнуудые шэлэн олохо гээшэ зарим колхоз, совхозуудай гээгдэлые усадхаха талаар манай гаргаха хүсэлэл оролдолгын гол шухала зүйлынь болоно. Материальна мүнгэ зөөри — зээлеэр үгтэхэ мүнгэн болон бусад ехэ удха шанартай юм ааб даа, теэд тэдэ ажал хэрэгэймнай гол удхые шиидхэжэ шадахагүй байна. Мүнгэ абаад, тиигээд, зоной хэлсэдэгэй ёһоор, тэрэнээ эдижэрхёод, үйлэдбэриие дэбжээхэгүй ушар байжа болохо. Хэрбээ зээлиин мүнгэн шадабаритай эмхидхэлшэдэй, һайн хүдэлмэрилэгшэдэй мэдэлдэ ороод байбал, хэрбээ кадрнууд ходо һэлгэгдэхэеэ болёод байбал, тиигээд колхозуудай түрүүлэгшэнэр ажал хэрэгээ мэдэдэг, үйлэдбэреэ шадамар һайнаар эрхилдэг байбалнь, гээгдэнги колхозууд урагшаа шууд дабшаха байха.

Колхоз, совхозуудай гээгдэлдэ орохо бодото шалтагаанууд манайда мүнөө үгы гэжэ би нэгэнтэ бэшэ хэлээ һэм, энээниие бидэнэр бултадаа мэдэрдэгбди. Ажахыгаа амжалтатайгаар хүгжөөхын тулада арга боломжонууд бии гээшэ. Тиихэдээ ямар нэгэн нютаг зонодо оршодог, газарай хүрьһэнэй болон сагай уларилай талаар адли эрхэ байдалда байдаг бүхы колхоз, совхозууд тэгшэ адли арга боломжонуудтай юм. Гүрэнэй худалдажа абадаг продукциин сэн тус тус зононуудта нэгэн адли. Гээгдэнги колхозуудай эгээл олон байһан нютаг зононуудта хүдөө ажахын продуктнуудай сэн бусад хэдэ хэдэн районуудайхида орходоо бүри ехэ байха юм.

Жэшээ болгон, Белоруссиин ССР ба Украинын урда зүгэй областьнуудые абаад үзээбди. Хүдөө ажахын зарим продуктнуудые худалдан абаха сэн эндэ иимэ байна (тоннын түлөө түхэригөөр)

	Белоруссиин ССР	Украинын ССР-эй урда зүгэй областьнууд
Шэниисэ	85	66
Ешмээн	75	51
Һүн	160	124
Эбэртэ бодо мал	1.070	940
Гахайн мяхан	1.230	1.080

Энэмнай яһала горитой илгаа болоно. Ажахыгаа эрхилхэдэнь хэндэнь хүндэб, хэндэнь хүнгэн бэ гэжэ хэлэхэнь бэрхэтэй. Хэнэйшье мэдэһээр, Украинын урда зүгэй газар Белоруссиинхида орходоо үлүү һайн. Тиигэбэшье Белорусси хадаа Украинын урда зүгтэ үзэгдэдэг ган гасуурые энэ үгын ёһотойл ойлгомжын ёһоор мэдэдэггүй бшуу.

Хүдөө ажахын продукци худалдан абаха нэгэн адли сэнгүүдые байгуулха гэжэ уряалхын тулада иимэ сасуулбари дурдана бэшэб. Манай орон туйлай ехэ газар дайдатай, эрхэ байдалынь ондо ондоонууд, тиимэһээ энээнэй хэзээ бүхэндэ бэеэ харюулдаггүйшье һаань, худалдан абаха сэнгүүдые тогтоохо хэрэгтэ нютаг нютагай эрхэ байдал харалсан хандажашье боломоор ха. Элдэб нютаг зононуудай онсо илгаануудһаа дулдыдуулан, ажахын баримталдаг шэглэлые хубилгаа һаа, тус тус нютаг зонын эрхэ байдал һайнаар хэрэглэхын тулада ямар ургамалнуудые тарихаб, мал ажалай ямар һалбаринуудые хүгжөөхэб гэжэ тодорхойлоо һаа, ехэ зүб байха һэн. Мүнөө бидэнэр юрэдөө нэгэн адли продукциин түлөө нэгэ ажахыдань багаар түлөөд, нүгөөдэдэнь ехээр түлөөд, бодото дээрээ үйлэдбэреэ гарзатайгаар эрхилдэг ажахынуудые урмашуулна ха юмбибди. Центнер ороoһо тарянай түлөө тогтоогдоһон бүри ехэ сэн, жэшээлхэдэ, ямар нэгэн райондо хайшаа удхатай гээшэб? Энэмнай ажахынууд гүрэнһөө дотациин мүнгэ абадаг гэһэн удхатайл. Дотаци гээшэмнай юун бэ? Энэ хадаа ороoһо таряа үнэтэй сэнтэйгээр абадаг ажахынуудай гарзые хааһан мүнгэн гээшэ.

Манайда гээгдэнги эгээл олон колхозуудтай районуудта продукци худалдан абалгын сэн нилээд ехэ байдаг, тиигээд эдэ ажахынууд үйлэдбэреэ амжалтатайгаар эрхилхэ ёһотой гээд һанамаар гэжэ дээрэ дурсагдаһан сасуулбариһаа эли болоно.

Теэд яахадаа зарим колхоз, совхозууд гээгдэнэб? Энэ юугээр тайлбарилагданаб гэхэдэ, зарим хүтэлбэрилэгшэд имагтал хооһон үгэ хүүр хэлээд лэ, ажахыгаа гээгдэлһээ гаргаха гэжэ һэдэнэ бшуу. Энэ баримта колхозуудай түрүүлэгшэнэртэшье, үйлэдбэриин зарим управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдтэшье хабаадана.

Колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилхэ хүдэлмэреэ управлениин начальник, мэргэжэлтэд зарим ушарта суглаа зүблөө үнгэргэлгөөр хизаарладаг байха юм. Хүнүүдые суглуулаад, даншье һаа юрэнхы асуудалнууд тухай хөөрэлдэсэгөөгөөд дүүргэдэг, харин тиихэдэнь энэ управлениин ажахынуудтахи ажал хэрэгүүд хуушан хэбээрээл ябажа байдаг. Хэрбээ колхоз гү, али совхоздо һайн кадрнуудай байгаа һаань — үйлэдбэри һайнаар эрхилэгдэдэг; хэрбээ ажахыда һула кадрнуудай байгаа һаань, үйлэдбэри муугаар эрхилэгдэдэг. Управлениин хүдэлмэрилэгшэдэй хэниинь шье үйлэдбэриие эмхидхэлгэдэ эдэбхитэйгээр нүлөөлдэггүй, али бодо дутуу дунданууд усадхагдадаггүй. Ажахыгаа муугаар эрхилһэнһээ уламжалан гараһан гарзанууд оройдоо хаягдашадаг гү, али зээлиин мүнгэн гуйгдан эригдэдэг. Иимэ харюусалгагүй ябадалда эсэс табиха хэрэгтэй, колхоз, совхоз бүхэнэй үйлэдбэриие бүри дээдэ хэмжээндэ эрхилхын тулада бидэ али бүхы арга боломжотойбди. Зүгөөр тиихын тулада эмхидхэлэй горитой хүдэлмэри ябуулха хэрэгтэй. Энэ ушарта юрэнхы үгэ хүүрнүүд туһа хүргэхэгүй. Яяр тулюураар хүтэлбэрилдэг ушар — ямар нэгэн ажахын гээгдэлдэ ороһонойнь гол шалтагаан болоно. Колхозуудай түрүүлэгшэнэр, совхозуудай директорнууд олонхи ушарта тусхай эрдэм һургуулигүй, эмхидхэлэй шадабаригүй байдаг, тиимэ болохолоороо, партийна, комсомолой организацинуудташье, тэрэшэлэн колхознигууд, совхозуудай хүдэлмэришэдэй дунда этигэл найдабаригүй байха юм. Иимэ хүнүүд дутуу дундануудта дужаршэнхэй байдаг, олон жэлэй турша соо гээгдэлээ усадхаха тухай үгэ хүүр дууһаржал ябадаг, теэд колхоз, совхозуудынь ямар хэмжээндэ байгаа һэм, тэрэл хэбээрээ байдаг.

Гээгдэнги ажахынуудые хүтэлбэрилгын талаар тоосоо хэдэггүй тааруугүй ябадал манайда гарадаг гэжэ би хэлэхэ байнаб. Хүдөө ажахын жэлэй дүүрээд лэ байхада, ажахын ашагтай гү, али гарзатай байһые нилээд багсаад гэжэ тодорхойлогдодог байна. Тиихэдэ ажахы ямар һалбаряар, ямар шалтагаанаар гарзада орооб, хэн зэмэтэйб, гарзада орохогүйнь тулада саашадаа ямар хэмжээнүүдые абаха хэрэгтэйб гэжэ гүнзэгы шэнжэлэл хэгдэдэггүй байна. Оройдоошье иимэ юумэ хэгдэдэггүй, жэлэй дүнгөөр зүблөөнүүд юрэл үнгэргэгдэжэ, хөөрэлдөөн болоходоо, зарим хүтэлбэрилэгшэдые магтадаг, нүгөөдүүлыень юрэнхыгөөр бага зэргэ зэмэлдэг, тиигээд бүхы юумэнь урдынгаа зангаар лэ үлэдэг байна. Иимэ ушарые саашадаа тэсэжэ болохогүй.

Ажахые ёһотойл һайнаар хүтэлбэрилхэ гээ һаа, зүб тобшололнуудые хэхэ, хайшан гэбэл һайнаар хүдэлмэрилхэб гэжэ заажа үгэхэ, колхозой түрүүлэгшын, совхозой директорай, үйлэдбэриин управлениин инспектор-эмхидхэгшын сэхэ харюусалгыень дээшэлүүлхэ, тайлбарилан хэлэбэл, доороһоо дээрэнь хүрэтэр харюусалга тогтоохо хэрэгтэй. Хэдэн жэлэй турша соо һула гү, али дундуур гэжэ тоологдодог ажахынууд манайда байдаг, харин энэ ажахы яахадаа иимэ байнаб гэжэ хэншье мэдэдэггүй. Ажахын байдалые шалгаха, һайса шэнжэлхэ хэрэгтэй, тэрэнэй дунда зэргын, мүн гарзатай байхагүйн, харин ашаг олзо тон ехээр үгэдэг байхын тулада ажахын шэнжые, шэглэлые хубилгажашье болохо гээшэ. Зүгөөр манайда иимээр хандадаггүй, ажал хэрэгэй ямар байһанай түлөө харюусаха эрилтэ бидэнэр хэдэггүй, харин имагтал тохёолдоһон байдалые тэмдэглэдэг, ажахы ашаг олзотой гү, али гарзатадаг гү гэжэ тодорхойлдог, тэрэ мүртөө мүнгэ нэмэжэ үгэхын гү, али урьһаламжануудые түлэхэ болзор һунаалгахын түлөө Финансын министерствэдэ хандаха хэрэгтэй болоходонь иимэ юумэ хэдэг байнабди.

Гээгдэнги ажахынуудай экономикые дэбжээхын түлөө тоосожо байха ямаршьеб формо колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управленинүүдтэ зорюулжа зохёохо хэрэгтэй. Иимэ тоосоон ажахын экономическа болон финансова байдалые элирүүлхэ, үйлэдбэрин ямар байдалтай байһые мэдэжэ абаха, ажахыдахи

(Түгэсхэлынь 4-дэхи нюурта)

ХҮДӨӨ АЖАХЫЕ АШАГ ЕХЭТЭЙ БОЛГОХО ГЭҺЭН ПАРТИИН ХАРАА ШЭГЛЭЛЫЕ БЭЕЛҮҮЛГЭТЭЙ ХОЛБООТОЙ ЗАРИМ АСУУДАЛНУУД ТУХАЙ

(Түгэсхэл. Эхиниинь 1-2-3-дахи нюурнуудта)

ажал хэрэг һайжаруулха талаар абтаха бүри тодорхой хэмжээнүүдые хараалха арга олгохо байна. Харин энэ тоосоон орёо нарин бэшэ, соморхон байха ушартай. Мүнөө дээрээ иимэ тоосоон хэгдэдэггүй байна. Тоосооной хэгдэдэггүй хада харюусалга үгы байна бшуу.

Гээгдэнги колхоз, совхозуудай экономикые дэбжээхэ зорилгые тодорхойгоор шиидхэхын тулада хамагай түрүүндэ кандрнуудые шадамараар шэлэн олохо, бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Хүнүүдые нэгэ ажахыһаа нүгөөдэдэнь эльгээгээд лэ, хизаарлажа болохогүй. Совхозуудай директорнүүд, колхозуудай түрүүлэгшэнэр, агрономууд, зоотехнигүүд, трактористнууд болон комбайнернуудые бэлэдхэхэ хэрэг һайнаар эрхилхэ хэрэгтэй. Эндэ ганса хүн энээниие дүүргэжэ шадахагүй. Харин манай үе сүгта, мүнөөнэй буу зэбсэгэй бии болоһон үедэ арми тухай хэлэхэ болоо һаа, дайнай газарта нэгэшье хүн байлдаа хэжэ шадаха байна бшуу. Тэрэшэлэн колхоздо гансахан шадамар эмхидхэгшэ нилээд ехэ юумэ хэжэ шадаха. Зүгөөр ажахые гээгдэлһээнь бүри түргэнөөр гаргахын тулада тэндэ хүдэлмэрилхын тулада бүлэг мэргэжэлтэд, механизаторнууд бэлэдхэгдэхэ, эрхим һайн, өөрынгөө хэрэгые мэдэдэг хүнүүд шиидхэхы һалбаринуудта табигдаһан байха ёһотой. Иимэ юумэ хээд байбал, экономическа талаараа һула колхоз, совхозуудые, эгээн лэ ехээр абажа үзэбэл, хоёр-гурбан жэлэй турша соо түрүүшүүлэй зэргэдэ гаргажа болохо байна. Ажал хэрэгтэмнай иимэ баримтанууд олон бии.

Манайда колхозуудые томодхохо үедэ олон ушарта гээгдэнги ажахынууд түрүүшүүлтэй нэгэдэһэн байха юм. Тэдэ хоёр жэлэй турша соо түрүү колхозой үйлэдбэриин хэмжээндэ хүрэдэг байгаа. Яахадаа тиинэб? Кадрнуудһаа болоно. Гээгдэнги ажахынуудта тэрэ доронь дүршэлтэй бригадирнууд, механизаторнууд табигдаһан байгаа бшуу. Тиин ажал хэрэгынь һайжараа. Харин энэ хадаа зарим гээгдэнги колхозуудай экономикые дэбжээхын тулада тэдэниие түрүү ажахынуудтай нэгэдүүлхэ замаар ябаха гэһэн удхатай бэшэ. Ажал хэрэг кадрнуудһаа дулдыдадаг гэжэ үшөө дахин батадхахын тулада би энэ жэшээ дурдаһан байнаб. Манайда хамаг юумэ: хүнүүд, техникэ, материальна урмашуулга бии. Имагтал һайн эмхидхэгшэдые шэлэн олохо, үндэр ургаса абалгын болон мал ажалай ашаг шэмэ дээшэлүүлгын амжалтануудые шиидхэхээр үйлэдбэриин бүхы талыень һайнаар мэдэжэ, тэрэниие эрхилхэ хэрэгтэй.

Үйлэдбэриин управленинүүдые байгуулхадаа, бидэнэр зүб юумэ хээбди. Эдэ шэнэ органууд өөрынгөө һайн талые харуулаа гэжэ урда тээнь нэгэтэ бэшэ тэмдэглэгдэһэн байна. Тэдэнэй нилээд олониинь ажахые амжалтатайгаар хүтэлбэрилнэ. Үйлэдбэриин управлени гэһэн гансахан нэрэньшье тэрэниие кадрнуудаар хангаха хэрэгтэ анхаралтайгаар хандахые уялгална. Энэ хадаа үнэхөөрөө үйлэдбэриин управлени болоно, тиихэдэ хүнүүдынь хамагай түрүүндэ ажахын тусхай һалбариин талаар гүнзэгы ехэ эрдэм мэдэсэтэй байха ёһотой.

Хэрбээ хүдөө ажахые хүтэлбэрилгын дүршэлые гүнзэгыгөөр шэнжэлээд байгаа һаа, энэ дүршэлынь колхоз, совхозуудые байгуулжа байһан түрүүшын жэлнүүдэй хүтэлбэриин гуримһаа тиимэ ехээр илгарнагүй гэһэн тобшолол хэжэ болохо байна. Үнэндөө манайда колхоз, совхозуудые хүтэлбэрилхэдөө, үйлэдбэриие эмхидхэхэ асуудалнуудаар тодорхой заабаринууд, тусхай сагай турша соо дүүргэхэ тодорхой даалгабаринууд үгтэдэггүй, эдэ заабаринууд болон даалгабаринуудай дүүргэлтэ шалгагдадаггүй байна.

Ажахые хүтэлбэрилхэ талаар юундэ иимэ бодото тодорхой хүдэлмэри хэгдэнэгүйб? Ушарынь хадаа, манай хүдөө ажахы гол түлэб колхозно ажахынуудһаа бүридэһэн байна. Харин колхозууд хадаа кооперативууд, таряашадай хамтын нэгэдэлнүүд болоно, тэдэнэр правительствада, гүрэнэй органуудта тоосоо хүргэдэггүй, тэдэнэй үйлэдбэридэ хэншье хамааралсадаггүй. Юрэнхы шэнжэтэй директивэнүүд болон юрэнхы шэглэлнүүдэй олон жэлэй турша соо тэдэндэ үгтэдэг байһанда колхозуудай хүтэлбэрилэгшэд дадашанхай. Колхозууд үнэндөө хэнэйшье үмэнэ тоосоо хэдэггүй байгаа, мүнөөшье тоосоногүй. Продуктнуудые абалгые эмхидхэхэ тодохорхой асуудалнуудые харуулһан бүридхэлэй нэгэн адли формо үгы байна гээшэ ха.

Энээндэ үшөө юу нэмээжэ болохоб гэхэдэ, нэгэн адли һанамжа дурадхалнууд, тарянай ажахыда продукци үйлэдбэрилхэ, техническэ ургамалнуудые тариха, тэрэшэлэн шубуунай ажалда, мал ажалда продукци абаха талаар шэлэн олдоһон, бодото хэрэг дээрэ шалгагдаһан арганууд үгы байһаар. Эндэ колхоз бүхэн хүсэд автономито байдалтай, хэрбээ баазаар хэлэхэ болоо һаа, ямаршье эмхи гуримгүй ябадал үзэгдэнэ: колхоз бэеэ абаад лэ, өөрынгөө һанаашаар үйлэдбэреэ эрхилдэг байна.

Иимэ ушаргүймсын ажахынуудай бии байха үедэ зайлашагүй тохёолдожошье болохо байгаа даа. Юуб гэхэдэ, таряашанай ажахы бүхэндэ тодорхой заабари үгэхэ аргагүй байгаа бшуу. Жэжэхэн колхозуудай байгуулагдажа байһан үедэ хүтэлбэриие тодорхой болгохо талаар зарим бэрхэшээлнүүд тохёолдодог байгаа хадаа; ажахынүүд тон жэжэхэнүүд байгаа, тиимэһээ хүдөө ажахын органуудай зүгһөө үгтэдэг юрэнхы заабаринууд болон юрэнхы директивэнүүдые ямар нэгэн зэргээр зүбтүүлэн тайлбарилжашье болохо байгаа.

Гэбэшье мүнөө хүдөө ажахын байгууламжа үндэһөөрөө хубилһан байна. Бидэнэр колхозуудые томодхообди, хэдэ мянган шэнэ совхозуудые байгуулаабди. Мүнөө бүхы ажахынууд—колхозууд болон совхозууд—үйлэдбэриин томо предприятинууд болоо. Иимэ предприятинуудые хүтэлбэрилхын тулада бидэнэр үйлэдбэриин управленинүүдые байгуулаабди. Теэд тэдэнэй нилээд олонойнь районуудай газарай таһагуудай хүдэлмэрилдэг байһан онол аргануудаар ажалаа эрхилдэг байһаниие шаналхаар. Юрэнхы уряа болон резолюцинуудые, юрэнхы директивэнүүдые гаргалгаар хүтэлбэри бэелүүлэгдэнэ. Тиимэ болохолооро, хүтэлбэрилгын түхэл маяг шэнэдхэгдэһэн аад, удхань хуушаараа үлөө.

Иимэ байдалые тайлбарилхань бэрхэтэй бэшэ.

Бидэнэр үйлэдбэриин управленинүүдые байгуулаабди, харин эдэ шэнэ органуудта хүдэлхын тулада урда тээнь партиин райкомдо болон райгүйсэдкомдо, партиин обкомдо болон облгүйсэдкомдо ажаллажа байһан лэ хүнүүд ерэһэн байна бшуу. Тэдэнэр хүдөө ажахын үйлэдбэриие иимэ аргаар хүтэлбэрилдэгөөр олон жэлэй турша соо хүмүүжүүлэгдэһэн байха юм. Шэнэ түхэлэй эмхи зургаануудые байгуулга хүтэлбэридэ тон шэнээр хандаха эрилтэ табина гэжэ тэдэнэр үшөө мэдэрээгүй байна гээшэл даа. Үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд арба—хорин жэлэй урда тээ хэрэглэгдэдэг онол аргануудые мүнөө хүтэлбэри бэелүүлхэдээ хэрэглэнэ,—хабарай тарилгын урда тээ, ургаса хуряалгын урда тээ, таряа бэлэдхэлэй урда тээ зүблөөнүүдые зарлажа, үйлэдбэри эрхилхэ эрхим онол арганууд тухай хөөрэлдэдэг, тулюурнуудтань ажаглалта хэдэг, түрүүшүүлые магтадаг, гээгдэгшэдые шүүмжэлдэг, резолюци баталан абадаг, уряа гарган хандадаг, тиигээд лэ үйлэдбэриие хүтэлбэрилгэ дүүрэдэг байна. Тиихэдэ хүдэлмэринь урдань тогтоһон гуримаараа хэгдэжэ байдаг. Яахадаа тиинэб? Үнөөхил хүнүүдынь урдынгаа дадал заншалаар, хуушанайнгаа зангаар хүдэлнэ.

Мүнөө эдэ бүгэдые үндэһөөрнь эрид хубилгаха хэрэгтэй. Колхоз, совхозуудай үйлэдбэриин управлени гэһэн үгэнүүдэй удхыень ойлгон мэдэрхэ хэрэгтэй. Хүдөө ажахын үйлэдбэриие залан ударидаха шухала. Манай материальна болон техническэ арга боломжонууд угаа ехэ. Иимэ эрхэ байдалда гээгдэнги ажахынуудай олон жэлэй туршада бии байдаг гээшэ һаань, управлени нэрэдээ хүрэжэ шадана гээшэ аал. Колхозые гү, али совхозые һулаар, шадабари багатайгаар хүтэлбэрилһэнһөө боложо, ямар нэгэн ажахы гээгдэлдэ ороно гэжэ үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэд баталан хэлэдэг, зүбөөр баталан хэлэдэг байна. Зүгөөр гээгдэлэй шалтагаануудые кадрнуудай багашаг мэргэжэлтэй байһаар хододоо тайлбарилжа болохо гээшэ аал? 10 жэлэй турша соо залуу үеын хэдэн олон хүтэлбэрилэгшэдые хүмүүжүүлжэ, шадабаритай эмхидхэгшэдые ургуулжа, дээдэ болон дунда эрдэмдэ һураха хэрэгтэнь тэдэндэ туһалжа болохо байгаа.

Иимэ юумэ хэгдэнэгүй. Юундэ хэгдэнэгүйб? Юуб гэхэдэ, колхоз, совхозуудай хүгжэлтэ өөрөө бүтэхэ ябадалда найдагдашанхай. Энэ хадаа олон дутуунуудаймнай гол шалтагаан болоно гэжэ би хэлэхэ байгааб.

Бидэнэр мүнөө ехэ химиие байгуулжа байнабди, жэл ерэхэ тудам үтэгжүүлгэ, буртаг үбһэнтэй, хүдөө ажахын ургамалнуудай хоротонтой тэмсэхэ химическэ зүйлнүүдые бүри ехээр үйлэдбэрилэн гаргадаг болохобди. Энэ хадаа хүдөө ажахые ашаг ехэтэй болгохо, ургаса дээшэлүүлхэ хэрэгтэ угаа ехэ удха шанартай. Зүгөөр ямар нэгэн ажахые хүтэлбэрилгын һула зандаа байгаа һаань, эдэ зүйлнүүд хүсэһэн үрэ дүнгыемнай үгэхэгүй. Хими хадаа ургасын түлөө тэмсэхэ хүсэтэ арга болоно, зүгөөр химическэ зүйлнүүдые үрэ ехэтэйгээр ашаглахын тулада эрдэмтэй байха хэрэгтэй.

Эдэ бүгэдые партийна организацинууд, хүдөө ажахын органууд мэдэрхэ зэргэтэй. Хэрбээ минеральна үтэгжүүлгэ үйлэдбэрилхэ тушаа имагтал гол оролдолгоёо гаргаад, мүнөөнэй үйлэдбэриие эрхилхэ шадабарида хүнүүдые һургаагүй һаа, кадрнуудай эрдэмтэй, эмхидхэлшын шадабаритай байхада үгэжэ шадахаар ашаг үрэ химиие хүгжөөлгэдэ бидэнэй мүнөө зорюулдаг мүнгэ зөөри үгэжэ шадахагүй байна. Гүнзэгы эрдэмтэй, хүнүүдые эмхидхэхэ, ажахые зүбөөр эрхилхэ, техникые, минеральна үтэгжүүлгые, бусад бүхы зүйлнүүдые продукци бүри элбэгээр гаргахын тулада зүбөөр хэрэглэхэ шадабаритай байха эрилтэ хүтэлбэрилэгшэдтэ табигдана.

Урдань—Совет засагай тогтоһонһоо хойшонхи түрүүшын жэлнүүд тухай би хэлэнэб—промышленностьда иимэ бэрхэшээлнүүд бидэндэ тохёолдодог байгаа. Манайда өөһэдын мэргэжэлтэд ургуулан хүмүүжүүлэгдээгүй, инженер, технигүүд, промышленна үйлэдбэриие эмхидхэгшэд дуталдадаг байгаа һэн. Энэ зорилгые бидэнэр хайшан гээд шиидхэһэн байгаабибди? Кадрнуудые байгуулаабди, совет байгуулалтада үнэн сэхэ, инженерно-техническэ болон экономическа зохихо эрдэм шудалһан хүнүүдые хүмүүжүүлээбди.

Хүдөө ажахыда энэ зорилгые бидэнэр бүришье амжалтатайгаар шиидхэжэ шадаха байнабди. Үнэндөө манайда мэргэжэлтэд бии, зүгөөр тэдэнэй эрдэм, мүнөөнэйнгөө хэмжээндэ хүрэһэн хүдөө ажахын үйлэдбэри эмхидхэлгын дүй дүршэл дуталдадаг байна.

Инспекторнүүд-эмхидхэгшэд гэжэ бидэнэй нэрлэһэн олон хүдэлмэрилэгшэд үйлэдбэриин управленинүүдтэ бии. Энэ нэрые мүн лэ бодомжолжо үзэхэ хэрэгтэй. Инспектор байхын, заабари үгэхын, хүнүүдые шалгахын болон хүдөө ажахыда ажал хүдэлмэри яажа зүбөөр эрхилхэб гэжэ һургахын тулада өөрөө үйлэдбэриие тон һайнаар мэдэхэ зэргэтэй болоно. Тиимэ болохолооро, хүнүүдые үнэхөөрөө һургажа шададаг байхын тулада энэ хүн хүсэд һайн бэлэдхэлтэй байха ёһотой. Тиихэдээ яажа юумэ хэхэ тухай хөөрэхэһөө гадна, энээниие яажа хэхэб гэжэ бодото хэрэг дээрэ харуулжа шададаг байха хэрэгтэй.

Энэ хүдэлмэрилэгшэ юрын инспектор бэшэ, харин инспектор-эмхидхэгшэ байһан туладаа, тэрэ эмхидхэлэй шадабаритай байха, шэнэ юумые дэмжэжэ, түрүү онол аргануудые үйлэдбэридэ үргэнөөр нэбтэрүүлгые эмхидхэжэ шададаг байха ёһотой. Үйлэдбэриин управленинүүдэй партийна комитедүүдтэ хүдэлдэг инспектор-партийна эмхидхэгшэ тухай хэлэхэ болоо һаа, тэрэ партийна хүдэлмэриие хүсэд һайнар мэдэдэг байха зэргэтэй. Имагтал иимэ байгаал һаа, инспекторнүүд-эмхидхэгшэд үйлэдбэриин управленидэ туһатай байжа, өөһэдынгөө заабари үгэдэг газарнуудта туһа хүргэжэ шадаха байна.

Харин инспекторнүүдэй дунда өөһэдынгөө тушаал зэргые харюулжа шадахагүй хүнүүдэй үсөөн бэшэ байһаниинь гэмшэлтэй. Эдэ хүнүүд хүдөө ажахын тодорхой һалбариие гүнзэгыгөөр мэдэдэггүй зандаа, хуушанайнгаал эрдэм мэдэсэтэйгээр хүтэлбэриин шэнэ органуудта ерэһэн байха юм. Урдань юрэнхыгөөр, хооһон захяа заабари үгэжэ тэдэнэр хүтэлбэрилдэг байгаа. Тэдэнэр колхозуудта юрэнхы заабаринуудые үгэдэг һэн. Мүнөө шэнэ эрхэ байдалда тэдэнэр хуушанай онол аргануудые хэрэглэнэ—шангалалта хэнэ, албадан захиржа, хамааран оролсоно, үйлэдбэриие түсэблэлгэдэнь өөһэдынгөө һанамжые баадхана. Зарим ушарта иимэ инспектор ажахыда ямар юумэ һанамжалан дурадхаһанаа өөрөөшье ойлгодоггүй байха юм. Эсэстэнь тэрэнэй хамааран оролсолго колхоз гү, али совхоздо туһа болодоггүй, харин хоро хүргэдэг байна.

Эдэниие зайсуулха ямар арга бииб? Эндэ гансахан лэ арга бии—инспекторнүүд-эмхидхэгшэдэй кадрнуудые шэлэн олохо гол шухалань гэхэдэ, тэдэниие бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Бүхы ажал хэрэгэй талаар мэргэжэлтэд болохо, үйлэдбэриие гүйсэд һайнаар шудалха зорилго бүхы инспекторнүүд-эмхидхэгшэдэй үмэнэ табиха хэрэгтэй. Хэрбээ тэдэнэр тусхай эрдэмгүй байгаа һаа, тиимэ эрдэмтэй болохо уялгатай, хэрбээ һурахые хүсэдэггүй гү, али шадабаригүй байгаа һаа, тусхай эрдэмтэй хүнүүдэй тэдэнэй халааниинь боложо ерэхэдэнь, һууриия сүлөөлжэ үгэхэ ёһотой. Жэшээлхэдэ, саахарай свёкло ургуулгые шалгахын тулада тэрэ тус культурые өөрөө гүнзэгы һайнаар, али бүхы талаһаань мэдэхэ, наукын болон түрүү дүй дүршэлэй шэнэ шэнэ туйлалтануудые ойлгон хэрэглэдэг байха ёһотой. Имагтал иимэ инспектор-эмхидхэгшэ өөрынгөө шалгадаг, заабари үгэдэг хүнүүдтэ хүндэтэй байжа шадаха. Хэрбээ ажал хэрэгые мэдэхэгүй инспектор ажахыда ерээ һаа, тэрэ хүтэлбэрилэгшэдтэ хайшан гээд зүбшэл үгэхэ, заабарилха ёһотой гээшэб? Юу хайшан гээд хэхые харуулжа үгыт гэжэ тэрээндэ хандахадань, заб сүлөөгүйб, хүршэ колхоздо гү, али совхоздо ошохо хэрэгтэй гэжэ тэрэ шалтаг олодог байха юм. Иигэдэг инспекторэй бодол япала ойлгосотой. Нэрээ гутахагүйн, өөрынгөө тулюур байһые харуулхагүйн тулада тэрэ бодото хэрэгүүдһээ зайсахые али болохоор оролдодог байха юм.

Инспектор-эмхидхэгшэ ажахын тодорхой һалбариин, гансашье һалбариин талаар бэшэ, харин тус тус ургамалай талаар, тус тус түрэлэй малай талаар эрдэм шадабари ехэтэй мэргэжэлтэ байха ёһотой. Колхоздо хүлеэгдэдэг, ажал хэрэгые һайнаар тодорхойлон мэдээд, туһаламжа үзүүлдэг эгээн лэ хүндэтэй хүдэлмэрилэгшэ байхын тулада тэрэ эрдэм мэргэжэл һайнтай байха ёһотой.

Тусхай мэргэжэлэй талаар инспекторнүүдэй кадрнуудые бэлэдхэхэ хэрэгтэй. Али бүхы юумэ мэдэдэг байхада һайн, зүгөөр иимэ түгэлдэр тэгшэ мэргэжэлтэй кадрнуудые бэлэдхэхэ гээшэ хэсүүтэй, энээнэй тулада ехэ саг хэрэгтэй болохо байна.

Таряан ажалаар эгээн лэ шухала ургамалнуудай, тиихэдэ гол шухала техническэ ургамалнуудай, жэшээлхэдэ, хлопчатник, саахарай свёкло гэхэ мэтээр мэргэжэлтэдһээ бүридүүлэгдэһэн инспекторнүүдтэй байха заатагүй шухала болоно гээшэ. Тиихэдээ инспекторнүүдэй тоо олон болгохо хэрэгтэй гү? Хэрэггүй гэжэ һананаб. Хэрбээ мүнөө инспектор-эмхидхэгшэ 4—5 колхозые болон совхозые хангадаг байгаа һаа, тусхай мэргэжэлтэй болоходоо, хоёр дахин олон тоотой ажахынуудые хангажа шадаха. Магад зарим ургамалнуудай болон һалбаринуудай талаар бүхы управлени соо нэгэ инспектор байжа болохо. Тиимэһээ инспекторнүүдэй штадай манайда олон болохо аюул байхагүй. Энээн тухай урда тээнь, өөрынгөө 1963 оной ноябриин 2-ой бэшэг соо би хэлэһэн байгааб. Зүгөөр эдэ бүгэдые багсаан тухайлжа, тооложо үзэхэ хэрэгтэй.

Инспекторнүүд-эмхидхэгшэдые бэлэдхэхын тулада хаанаһаа хүнүүдые олохоб? Иимэ хүнүүд хүдөө ажахыда өөртэнь бии. Тэдээнһээ эгээн эрхимүүдыень шэлэжэ абаад, курсануудта эльгээхэ хэрэгтэй. Тусхай сагай турша соо тэдэниие ажалһаань һамшуулхабди гэжэ айха хэрэггүй. Хүнүүдые курсануудта һургахаһаа гадна, эрхим агрономууд, зоотехнигүүд, бригадирнууд болон звеньевойнуудай заабаряар бодото ажалда ябуулжа һургадаг болоёл. Удаань тэдэнэртэ экзамен барюулжа, аттестадуудые үгэхэ хэрэгтэй. Тус тус ургамалай гү, али үйлэдбэриин һалбариин талаар энэ хүн шухала эрдэм шудалаа, ямар нэгэн һалбариин талаар инспектор-эмхидхэгшээр хүдэлжэ шадаха гэжэ аттестат соонь заагдаһан байха зэргэтэй.

Нэгэн тусхай мэргэжэлтэй болохоор кадрнуудые бэлэдхэхэ хэрэгтэй, зүгөөр энэ мэргэжэлээрээ тэрэ гүнзэгы ехэ эрдэмтэй, теори болон практикые шудалһан, ажал хэрэг эмхидхэхэ эрхим һайн шадабаритай хүн байха ёһотой. Инспектор-эмхидхэгшэ хадаа колхоз гү, али совхоздо жэшээ боложо үгэхөөр өөрынгөө үйлэдбэриин эрхим һайн талыень мэдэдэг байха уялгатай. Энэ һайн талаһаань жэшээ абан ажахыдахи хүдэлмэриие тэрэ эмхидхэхэ ёһотой.

Инспекторнүүд-эмхидхэгшэдэй кадрнуудые шэлэн олоходоо, мүнөө бидэнэр иимэ эрилтэ табижа, ёһотойл бэрхэ хүнүүдые оложо шадаха гүбди?

Оложо шадахабди. Маанадта хэдэн мэргэжэлтэ хэрэгтэйб, хэдые дээдэ һургуулинууд бэлэдхэжэ гарганаб гэжэ хараад үзэел. Бүхы үйлэдбэриин управленинүүдтэ 10 мянган инспектор-эмхидхэгшэ бии. Харин инспекторнүүдые бултыень һэлгэхэ хэрэгтэй бэшэ ха юм. Инспекторнүүдэй тушаалай олонхидонь бэлэдхэл ехэтэй, эрдэмтэй хүнүүд дэбжүүлэгдэнхэй, имагтал ажал хүдэлмэреэ зүбөөр эмхидхэлгэдэнь тэдэндэ туһалха хэрэгтэй.

Инспекторнүүд-эмхидхэгшэдээр дэбжүүлхээр мэргэжэлтэд манайда тон олон. Гансахан лэ 1963 ондо хүдөө ажахын дээдэ һургуулинуудые 30 мянга гаран хүн дүүргэһэн байна. Энэ хадаа угаа ехэ хүсэн болоно. Эгээл энэ олон түмэн хүнүүдэй дундаһаа үйлэдбэриин управленинүүдтэ кадрнуудые шэлэн олохо хэрэгтэй. Магад залуу мэргэжэлтэд дүршэлгүй дээрэһээ һургуулиие дүүргэн сасуугаа инпекторнүүдээр хүдэлжэ шадахашьегүйдөө болохо даа. Гурба һарын, магад зургаа һарын гү, али жэлэй турша соо практика гараха арга тэдэндэ олгохо хэрэгтэй. Гол юумэн гэхэдэ, хүдөө ажахын һуралсалай газарнуудай һүүлшын курсда һуража байһан ерээдүйн мэргэжэлтэдтэ хүдөө ажахые эрхилхэ эмхидхэлэй формонуудай талаар эрдэм мэдэсэдэ ехээр һургаха, һургуулида һуража байхадаа бодото ажал хэхээр бэлэдхэлтэй болохынь тулада хүдөө ажахын тусхай һалбариин талаар тэдэндэ мэргэжэл олгохо хэрэгтэй. Һургуулинуудые дүүргэһэнэйнь һүүлээр залуу мэргэжэлтэдые дүршэл олохын тулада эрхим колхозууд болон совхозуудта эльгээхэ хэрэгтэй. Тэндэ тэдэнэр һайн дадал оложо, трактор жолоододог, полинуудые элдүүрилдэг, үнеэ һаадаг, полинуудые элдүүрилхын тулада, тарилга хэхын тулада техникые тааруулан хүдэлгэдэг боложо шадаха, бусад дүршэл олохо байна. Тобшоор хэлэхэдэ, хүнүүд бүхы хүдэлмэридэ ябажа шалгалта гараха, манай эрхим хүтэлбэрилэгшэдһөө, эрхим механизаторнуудһаа һургаал абаха, түрүүшүүлэй хүдэлмэриин дүй дүршэл шудалха, эдэ бүгэдые бусадта бодотоор харуулжа шададаг болохо ёһотой. Үйлэдбэриин управленинүүдтэ хүдэлхын тулада имагтал иимэ инспекторнүүд маанадта хэрэгтэй гээшэ.

Бидэнэр үйлэдбэриин управленинүүдтэ, колхоз, совхозуудта залуушуулые абахаяа ехэнхидээ айдагбди. Зүгөөр имагтал залуушуулые һургахань хүнгэн хилбар байха байгаа бшуу. Дээдэ һургуули дүүргэһэн хүнүүд институтда һуража байхадаа теориин талаар эрдэм мэдэсэтэй болоһон байдаг, харин заримдаа практическа дүй дүршэлтэйшье байха юм. Эгээл иимэ хүнүүдые практическа ажалда һурахынь тулада түрүү ажахынуудта эльгээхэ, һүүлээрнь инспекторнүүдээр томилхо хэрэгтэй. Тэдэтнай залуу гүлмэр байха гэжэ хэлэжэ болохо. Теэд тэрэ яахаб? Бүхы үбгэд анханда залуу байгаа ха юм даа. Залуушуул ямар талаараа хүсэтэйб гэхэдэ, тэдэ мэргэжэлтэд залуу, эршэ хүсэ, эрдэм мэдэсэ ехэтэй байдаг. Харин эрдэмэйнгээ дуталдаа һаа, тэдэнэр саашадаа һураха аргатай. Юундэб гэхэдэ, литература уншажа һуранхай ха юм. Иимэ залуу мэргэжэлтэд хожомоо манай хүдөө ажахын томо хүтэлбэрилэгшэд болохо гэжэ би этигэнэб.

Би нэгэ жэшээ урдань хэлэһэн байгааб, мүнөө тэрэнээ дахин дабтахаа һананаб. Нүхэр Кавун 25-тай байхадаа колхозой түрүүлэгшэ болоһон юм. Тэрэ ганса бэшэ, ондоошье залуу мэргэжэлтэд ажахые һайнаар хүтэлбэрилдэг. Һургуули дүүргэһэн хүбүүд, басагадай дундаһаа бидэнэр тиимэ хүнүүдые олохо ёһотойбди. Хүтэлбэрилхы тушаалнуудта басагадые дэбжүүлхэһээ айха хэрэггүй. Эгээл бэлигтэй бэрхэ басагадые колхоз, совхозуудта, үйлэдбэриин управленинүүдтэ мэргэжэлтэд болгожо эльгээхэ хэрэгтэй. Тэдэнэр ажал хүдэлмэри дээрэ бэеэ һайнаар харуулха бэзэ гэжэ этигэнэб. Манай олон эхэнэрнүүд эрхим һайнаар хүдэлжэ, хүдөө ажахын үйлэдбэриин бэрхэ бэрхэ эмхидхэлшэд—колхозой түрүүлэгшэнэр, совхозой директорнүүд, мэргэжэлтэд, фермые даагшад, бригадирнууд, звеньевойнууд болоо юм.

Залуушуулые дэбжүүлхэһээ айха хэрэггүй. Залуушуулнай һайн гэжэ аха үетэн үни мэдэрэнхэй ха юм. Баатар габьяата ажалаараа залуушуул иимэ үндэр сэгналтэдэ хүртөө. Залуу мэргэжэлтэдтэ туһалха эгээл эрхим һайн жэшээнүүдые харуулан, тэдэниие һургаха шухала. Колхознигууд залуу мэргэжэлтэдтэ этигэлгүйгөөр хандадаг гэжэ заримдаа хэлсэдэг. Энэ дан зүб бэшэ. Залуушуул үйлэдбэриие үнэхөөрөө һайнаар мэдэнэ гэжэ ойлгоходоо, аха үетэн залуушуулай хэлэһэн үгые дууладаг гэжэ би этигээб.

Гансал һанал бодолоо һайнаар хэлэжэ шадаха бэшэ, харин хайшан гэжэ хүдэлмэрилхэ ёһотойб гэжэ бодото хэрэг дээрэ харуулжа шададаг хүтэлбэрилэгшые колхознигууд удангүй хүндэлдэг, тоодог болохо бшуу. Тобшоор хэлэхэдэ, мэргэжэлтэд гансал теори бэшэ, мүн өөрынгөө һалбариин бодото ажал хүдэлмэриие мэдэдэг байһай гэжэ хүнүүд һанана бшуу. Колхоз, совхозуудта стажировко гараад байхадаа, залуу инспекторнүүд хоможынь, магад, эдэл ажахынуудтаа хүдэлхэ, мэргэжэл шадабаряа дээшэлүүлхэ, үйлэдбэриие эмхидхэхэ талаар эрдэм мэдэсэ олохо байжа болохо бшуу. Хоёр-гурбан жэл үнгэрөөд байхада тэдэнэр гансал мэргэжэл түгэлдэр инспекторнүүд болохо бэшэ, харин колхозой түрүүлэгшэ, али совхозой директоршье болгохоор һайн бэлэдхэлтэй болоод байха гэжэ этигэнэб. Дээдэ һургуули дүүргэжэ, бэеэ даагаад хүдэлжэ эхилһэн хүн һургуули һударгүй хүндэ орходоо колхоз, совхозой үйлэдбэриие ехэ зоборигүйгөөр эзэмшэн ойлгожо шададаг байна. Хэрбээ тэдэнэр үнэн сэхэ, ухаатай сэсэн, оролдосотой байжа, олоһон эрдэм ухаагаа бодото ажал хүдэлмэридэ хэрэглэхые үнэхөөрөө хүсэдэг һаа, манай хүдөө ажахын, манай социалис обществын томо томо эмхидхэлшэд болон ургажа шадаха.

Үйлэдбэриин управленинүүдэй хүдэлмэрилэгшэдэй салин хүлһые харьяата колхоз, совхозуудтань туйлагдаһан ургасын гарасаһаа, мал ажалайнь ашаг шэмэһээ, продукциин өөрынь үнэһөө дулдыдуулан тогтоохо хэрэгтэй. Тиихэдээ ажал хэрэгээ һайн мэдэхэ, өөрынгөө ажалаар эрхим мэргэжэһэн, продукци үйлэдбэрилэн абалгада эгээл ехэ үрэ дүн туйладаг, кадрнуудые амжалтатайгаар һургадаг хүнүүдэй хүдэлмэриин түлөө мүнгэ зөөри гамнангүй түлэхэ хэрэгтэй. Иимэ хүдэлмэрилэгшэдые илгаруулан магтаха, материальна талаар урмашуулха, ондоогоор хэлэхэдэ, бусадта орходоо ехэ түлөөһэ үгэхэ хэрэгтэй.

* * *

Хэдэн ондоо асуудалнуудаар нэгэ хэды ажаглалта хэхэм.

Олон ондоо хүдэлмэри хэдэг, һэлгүүлэгдэдэг һолигдодог механизмуудтай машинануудые бии болгожо, үйлэдбэриин һалбари бүхэндэ, ургамал бүхэндэ хэрэглэхэ ёһотойбди. Англиин инженер Фергюссон тракторта шагтагалдаг түхеэрэлгэ бии болгоһонойнгоо ашаар дэбжээ һэн. Энээнэй ашаар олон ондоо хүдэлмэри хэдэг машинатай тракторые хүрьһэ элдүүрилгэдэ, тарилгада, ургаса харууһалгада, ургаса хуряалгада хэрэглэхэ арга олдожо, ажалай бүтээсые нилээд дээшэлүүлхэ, ехэ металл алмаха арга олдоо бэлэй. Фергюссон энээниие капиталис эрхэ байдалда бэелүүлээ ха юм. Тэрэнэй ашаар хүдөө ажахы ехээр урагшаа дабшаа. Тииһээ тииһэрээ манай социалис эрхэ байдалда тиимэ юумэ бэелүүлхэ ёһотойбди.

Олон ондоо хүдэлмэри хэдэг хүдөө ажахын зэр зэмсэгүүдые бидэнэр хилбар хүнгэхэнөөр бүтээдэг боложо шадахабди. Теэд иимэ зэмсэгүүд мүнөө болотор бии болоодүй. Энээнэй ушар шалтагааниинь юуб гэхэдэ, манай зарим хүтэлбэрилэгшэд шэнэ юумэндэ дурагүй, нозгой нобшо байна, техническэ дэбжэлтэ бэелүүлэнгүйгөөр хүдөө ажахыда үйлэдбэриин бүтээсые дээшэлүүлхын аргагүй гэжэ ойлгоногүй. Олон ондоо хүдэлмэри хэдэг, тракторта шагтагалагдадаг зэр зэмсэгүүдые бии болгоһонойнгоо ашаар бидэнэр али бухы ургаса ургуулха хэрэгые—хүрьһэ элдүүрилэлгэ, тарилга, үтэгжүүлгэ, гербицидүүдые оруулга болон ургаса хуряалгые бүрин оньһожоруулжа шадаха ёһотойбди. Эгээл энээниие бэелүүлээд байгаа һаа, машинануудаа аша үрэ ехэтэйгээр хэрэглэжэ шадаха, ажал болон хүсэнэй гаргашые эрид бага болгожо шадахабди. Олон ондоо хүдэлмэри хэдэг машинануудые хэрэглэһэнэйнгээ ашаар лэ нүхэд Светличный, Первицкий, Гиталов, Мануковский болон бусад дэбжээ ха юм. Шухала хэрэгтэй зэр зэмсэггүй һаа, хүн бүтээсэ ехэтэйгээр хүдэлжэ шадахагүй. Тэрээн шэнги олон янзын машина болон зэр зэмсэгүүд хадаа хүдөө ажахыда хүдэлдэг механизаторай зэмсэг хэрэгсэлынь мүн.

Олон ондоо хүдэлмэри хэдэг машинануудые бүтээхэдээ, хүдөө ажахын техникые олон янзын хүдэлмэри бүтээдэг болгохо гэһэн зорилго табиха ёһотойбди. Тиигэжэ үсөөхэн агрегадуудай хүсөөр хүдөө ажахын элдэб олон янзын хүдэлмэри бүтээхэ аргатай болохобди. Мүнөө зарим машинанууднай жэлдээ тон богонихон саг соо хэрэглэгдэдэг. Энээнһээ боложо, гектар бүридэ бодожо үзэхэдэ, машина бүтээхын тулада ехэ металл гаргашалагдана. Гэбэшье хамаг бүхы юумэндэ хэмжүүр байха ёһотой гээшэ. Бүтээгдэдэг техникэеэ дан универсальна болгоо һаамнай, энэмнай хүдөө ажахые тусхай ажалаар мэргэжүүлхэ хэрэгтэ һаад ушаруулжа болохо юм.

Хүдөө ажахые үргэлжэдэнь оньһожоруулха аргануу[д] хёожо хараалхыень бидэ тусхай комиссида даалгаабди[…] шье энэ ажал дүүргэгдээдүй. Энэ хэрэгые дахин һэргээ[…] никэдэ, үйлэдбэриин технологидо түйлагдаһан мүнөө үе[…] жалтануудые хараада абалсан, газар ажалда, мал ажал[…] рэглэгдэхэ, олон ондоо хүдэлмэри хэдэг машинануудаар ажахыгаа хангаха ёһотойбди.

Үшөө нэгэ асуудал дээрэ тогтохом. Ушарынь энэ а[…] хэблэлдэ ходо хэлсэгдэдэг, мүн практическа удха шанарт[…] Пропашной ургамалнуудые тариха арганууд тухай хэлэһ[…] асуудал угаа шухала юм. Тимэһээ өөрынгөө һанамжа […] дуратайб.

Пропашной ургамалнуудые квадратно-гнездовой г[…] квадратна аргаар таригты гэһэн заабари бидэ олон жэлэ[…] шада үгэдэг байгаабди, мүнөөшье тиинэбди. Эдэ хоёр а[…] дай илгаань юуб гэхэдэ, түрүүшын ушарта нэгэ нүхэн соо[…] ургамал таригдадаг, харин хоёрдохи ушарта гансал […] хэгдэдэг. Иимэ аргануудые хэрэглэһэнэйнгээ ашаар ург[…] оньһото техникын хүсөөр хоёр тээшэнь элдүүрилхэ, ургас[…] рууһанда гар ажалые бага болгохо, пропашной ургамал[…] ургасые дээшэлүүлхэ арга олдодог. Квадратно-гнездовой[…] Холбоото Штадуудта угаа үргэнөөр хэрэглэгдэдэг байгаа[…] нөөшье хэрэглэгдэнэ. Энээнэйнгээ ашаар Америкын ферм[…] нэгэ хүндэ бодожо үзэхэдэ, кукурузын зуун гектар п[…] элдүүрилжэ шададаг байгаа.

Гербицидүүдэй бии болоходо, америкынхид кук[…] пунктирна аргаар таридаг боложо, мүн лэ үндэр ургаса […] Кукуруза таридаг нютагуудта, жэшээнь, Айова штадта […] арга хэрэглэнэ. Тэндэ хэдэн жэлэй туршада кукурузын […] дээгүүр кукуруза дахин таригдадаг. Кукуруза таридаг […] тагуудта тиигэнэ гэжэ үшөө дахин онсолон тэмдэглэе. […] кукурузын һүүлээр, жэшээнь, кукурузын газарта оруула[…] гербицидүүдһээ хосордог шэниисые таридаггүй.

Харин кукурузын һүүлээр шэниисын таригдадаг шта[…] америкынхид кукурузын поли дээрэ ургаһан буртаг үбһэ[…] хахын тулада гербицидүүдые хэрэглэдэггүй, олонхи […] кукурузаяа квадратно-гнездовой аргаар тарижа, зуруул[…] рондын газарые хоёр тээшэнь элдүүрилдэг байна.

Химиин талаар хүдэлдэг манай научна эмхи зург[…] тон тодо зорилго урдаа табин хүдэлжэ, буртаг үбһэ уса[…] аад, кукурузын һүүлээр таригдаһан ургамалнуудта хоро[…] гэхэгүй гербицидүүдые олохо ёһотой.

Буртаг үбһэ усадхахын тулада химическэ аргануудые […] лэхэдээ, бидэнэр горючиин гаргашые бага болгонобди, ме[…] ческа элдүүрилгын тооё хороонобди, тиигэжэ ажалай бүт[…] дээшэлүүлнэбди. Хожом хойшодоо гербицидүүд хүдөө аж[…] улам ехэ үүргэ дүүргэдэг болохо. Манай промышленност[…] най эрдэмтэд үнэтэй сэнтэй энэ химическэ бодосуудаар […] хоз, совхозуудаа түргэнөөр хангаха зэргэтэй.

Тиихэтэй хамта пропашной ургамалнуудые элдүүрилхэ […] аша үрэ ехэтэй аргануудаар, мүн гербицидүүдые хэрэгл[…] бии байгаа дүй дүршэлые согсолхо шухала.

Энэ хэрэгтэ хэтэрүүлжэ болохогүй гэжэ һэргылэн […] байнаб. Хэрбээ гербицидүүдые хэрэглэһэнэй ашаар абта[…] зые тооложо, бодожо үзөөд, гансал энэ бодомжоһоо үндэ[…] тарилгын квадратно-гнездовой аргаһаа арсажа, ондоо […] нуудые хэрэглэдэг болоболнай, тоогой талаар ашаг олзо […] шье һаа, ургаса гарангүй байжа болохо. Мүнөө манда […] цидүүд дуталдана. Тиин хэрбээ пропашной ургамалнууды[…] шина техникын хүсөөр элдүүрилхэ хэрэгтэ хүнүүдые һург[…] һаа, ургасадаа ехэ хохидол ушаруулхабди. Энэ хэрэг […] хынгаа урда тээ һайн бэлэдхэл хэхэ, бүхы юумэ шалгаха […] тэй. Имагтал пропашной ургамалнуудай ургаса доошол[…] харин дээшэлхэ гэжэ батаар этигээд лэ байгаа һаа, нэгэ […] ондоо аргаар һэлгүүлхэ гэһэн заабари үгэжэ болохо юм.

* * *

Ажалай эмхидхэлые, тэрэнэй түлөөһые һайжаруулха […] хүдөө ажахые саашадань амжалтатайгаар хүгжөөхэ шиид[…] шухала эрхэ нүхэсэлнүүдэй нэгэн мүн. Ажал хүдэлм[…] болон салин хүлһэнэй асуудалнуудые эрхилдэг СССР-эй […] нистрнүүдэй Соведэй Гүрэнэй комитет болон СССР-эй […] ажахын министерство ажал хүдэлмэриие, тэрэнэй түлөөһ[…] хим һайнаар эмхидхэһэн жэшээнүүдые шэнжэлэн үзэхэ ё[…] байгаа. Тусхайлбал совхозуудта хэрэглэгдэдэг аккордно[…] миальна түлөөһэ, колхозуудтахи нэмэлтэ түлөөһэ шэн[…] ёһотой. Үйлэдбэриин эмхидхэл болон ажалай түлөөһэнд[…] байгаа гол гол показательнуудые илган харуулжа, түбхы[…] рүүндэ тэрэнэй түлөө хүнүүдые урмашуулха хэрэгтэй. […] нэ хизаарта байдаг «Самарский» совхозой директор нүхэ[…] хобабын дурадхалнуудые би ехэтэ һайшаагааб. Абтаһан у[…] һаа дулдыдуулан, продукциин центнер бүхэнһөө сэхэ т[…] бии болгохо гэжэ тэрэ дурадхана.

Үгышье һаа нүхэр Светличнын звенее абажа үзэгты. […] хи ажалай түлөөһэн гол гол показательнуудтай—ургаса […] гатай, продукциин центнер бүхэниие үйлэдбэрилгэдэ гар[…] һан сагтай, продукциин өөрынь үнэтэй холбоотой байдаг. […] дөө ажахын үйлэдбэриин бүхы һалбаринуудта энээниие […] рүүлхэ хэрэгтэй ха гэжэ һанамаар. Тиигэбэлнай статисти[…] управленинүүдэй суглуулдаг показательнуудай тоошье, […] совхозуудта хүдэлдэг счётно хүдэлмэрилэгшэдэй тоошье […] бэлэй. Бригадирнууд, звеньевойнууд тоо бодолгын хүдэлм[…] өөһэдөө хэдэг болохо һэн. Тиигэбэл хаана, ямар юумэнд[…] жа болохоб гэжэ һайн мэдэдэг болохо.

Мүнөө бидэнэр һайнаар хүдэлдэг хүнүүдые урмашуул[…] хабтар ехэ арга боломжотойбди. Тиимэһээ ажал хү[…] риин түлөөһэнэй гурим продукци үйлэдбэрилгын ург[…] туһа нэмэри боломоор байха ёһотой.

Ажалай эрхим һайн эмхидхэл болон ажалай түлөөһые […] жэлэн үзөөд, согсолжо байха научна центрые Москвад[…] гуулбал һайн байжа болохо. Энээн тухай бодожо үзэхэ хэ[…] Мүн тиихэтэй хамта республика, хизаар, областьнуудташ[…] нүүд энээниие бодожо үзэхэ ёһотой. Республикануудай […] ажахын органууд бии байгаа эрхим һайн дүй дүршэл[…] солог, шэлэг. Продукци абалгаһаа дулдыдуулан […] лай түлөөһые тогтооһон һайн жэшээнүүд манда бии. […] республикануудта бии байгаа эрхим һайн зүйлнүүдые […] шэнжэлээд, согсолоод, эгээл түрүү гэжэ харагдаһан зү[…] дые абажа колхозуудта дурадхаха. Харин заатагүй ду[…] гэһэн тогтоол гаргаха бэшэ, харин дурадхаха хэрэгтэй гэж[…] хайлан тэмдэглэнэб. Һөөн ёһоор ажал хэрэгтэ оролсохо, […] лилан захирха ябадалые али болохоор зайсуулха шухала. […] дамар бэрхээр ябуулагдаһан пропаганда, хүнүүдые һу[…] хуушан юумэндэ орходоо шэнэ зүйлнүүдэй булюу һай[…] һыень харуулалга хадаа түрүү гурим нэбтэрүүлхэ эрхи[…] мүн. Тусхайлбал эрхим һайн гэжэ танай дурадхаһан, му[…] дань хэрэглэгдэжэ байһан гуримуудта орходоо үнэхөө[…] ашаг ехэтэй ажалай түлөөһэнэй гуримые харуулжа үгэхэ […] хала. Тоо бүридхэл болон тоосоое сомор болгоо һаамнай, […] но аппарадые хороохо арга олдохо, портфельтэй хүнүүд үс[…] продукци үйлэдбэрилхэ хэрэгтэ хүдэлдэг хүнүүд олошор[…]

Эгээл эдэ асуудалнуудаар би ЦК-гай Президиумдэ өөр[…] һанамжые хэлэхэ гэһэн байгааб.

Н. ХРУЩЕ[В]

1964 оной апрелиин 13.

Редактор Ц. О. ОЧИРО[В]

Манай адрес, телефонууд

АДРЕС ОБЪЕДИНЕННОЙ РЕДАКЦИИ: гор. Улан-У[дэ], улица Ленина, 35. Телефоны: редактора —23-67, зам. ред[…] гора —38-42, зам. редактора —35-84, секретариата —27-[…] отделов: сельскохозяйственного производства и парт[…] жизни —47-59, 35-14, промышленного производства и пар[…] ной жизни —48-89, 33-61, корректорская —35-95.

Улица ЛЕНИНА, 26. Телефоны отделов: идеологиче[…] —24-74, советского строительства и быта —34-93, рабсель[…] ров и писем —25—41, 38-30, информации —32-74 и пер[…] дов —34-05.

гор. Улан-Удэ, типография управления по печати при Сов[…] Министров Бурятской АССР.

Н00101. Зак. № 383.